

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34^e JAARGANG

WOENSDAG 23 NOVEMBER 1949

No. 1698

COMMISSIE VAN REDACTIE:*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;**F. de Vries.**Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.**Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.***COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:***J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandepütte;**F. Versichelen.**Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.***INHOUD:**

	Blz.
De artikelen van deze week	927
Sommaire, summaries	927
Een eerste eis	928
Bezoldiging rijksambtenaren door <i>Ph. van Praag</i> ..	929
Het Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid door <i>Dr G. E. Huffnagel</i>	932
Een evenwichtige betalingsbalans in 1952? door <i>D. H. van Dongen Torman</i>	935
De XX ^{ste} conferentie van het Comité Maritime International door <i>Mr H. E. Scheffer</i>	937
Ingezonden stuk: De Franse franc: tienmaal in dertig jaar door <i>Mr W. F. Lichtenauer</i>	939
Aantekening: De economische ontwikkeling in Frankrijk onder de Re- gering-Queuille door <i>H. Veenstra</i>	939
Internationale notities: Het Britse aardnotenproject	941
Geld- en kapitaalmarkt	941
Statistieken: Bankstaten	942
Groothandelsprizen van granen, veldbonen, boter, kaas en olieren in Nederland	943

DEZER DAGEN

heeft de Veiligheidsraad de nadere bespreking van het resultaat van de Ronde Tafel Conferentie uitgesteld. De eerste machtigen van de E.C.A., de beheersorganisatie van het Marshall-plan, ten behoeve van Indonesië zijn na de onderbreking afgekomen. „O zoete bluf van het eerst

Latijn” schreef de Genestet in een gedicht — ’t Latijn-
sche school — waar ook in stond: „o wereld vol illusie”.

„Few Latin, and less Greek”, Shakespeare’s typering
van een vermeend tekort aan formele beschaving, werd ook
door de voorzitter der vergadering van de Verenigde
Naties opgemerkt. Wat de laatst gehouden debatten be-
treft, daar was geen woord Grieks bij.

Wellicht mede, doordat de situatie in Griekenland zo
was geworden, dat President Truman Griekenland met
het bereikte resultaat geluk kon wensen. Zou het hem
licht opgevallen zijn, dat hij mede zichzelf de hand schudde?

Ruwer of gepolijster taalgebruik, veel illusies omtrent
een krachtig effect der Verenigde Naties blijven niet
over. Maar in één opzicht kan men elkaar de hand schud-
den. Thans heeft de Assemblée iets bepaald, dat, dank zij
voorafgaande overeenstemming der machtigen, zal wor-
den verwezenlijkt. Over de status der vroeger Italiaanse
koloniën is beslist.

Realiteit of fata morgana? Het Engelse parlement heeft
zich met smaak gezet om het grondnotenplan te beproeven.
Een neiging tot handen schudden is er nog niet uit voort-
gekomen. Maar er is de troost van Albert Verwey’s woord:
„De wereld is dat deel van het bestaande, waar zich de
sterveling vergist”.

Al heelt troost geen wonden, vandaar dat de T.U.C.
met uiterste voorzichtigheid zijn inderdaad groot besluit
blijft voorbereiden. De slotformulering van het voorstel
aan de Engelse arbeiders, om van verdere loonsverho-
gingen, behalve voor enige minima, af te zien, zelfs indien
hierop door een glijdende loonschaal reeds recht bestaat,
wordt in intensieve besprekingen voorbereid.

Intensief gesproken is er ook wel in de vergadering
van de Franse radicale partij. Maar het resultaat wijst
op het gebruik van een taal met rijker woordkeus en syn-
taxis. Men is in elk geval tegen drastische belastingverho-
gingen; de premier kan thans gaan speculeren over de
mate, waarbij hij aan het woord zal blijven. De politiek
blijft in Frankrijk een speculatieve wetenschap.

Dit ligt de Amerikanen minder. Hebben zij niet kort-
geleden Dewey, hun grote filosoof van het „hic et nunc”
gehuldigd? Zij wensen dan ook, dat West-Europa zal
komen met een net gequantificeerd programma van te be-
reiken integratie. De situatie wordt goed geschetst in een
der kleine advertenties in een recent „Times”: „young
people can be chaperoned, instructions arranged”. Er
stond nog één ding bij dat aanbod: „currency available”.

Gebrek aan het laatste maakt het reflecteren zo moei-
lijk. Juist is bekend geworden, dat het tekort op de Neder-
landse betalingsbalans f 951 miljoen bedroeg: de kern-
punten, natuurlijk, schaarste aan dollars en uitblijvende
convertibiliteit. Maar de uitvoer heeft 86,8 pCt van de
invoer gedekt in October. Een record, maar is het eigenlijk
wel een zoete tale?

GEO. WEHRY & Co. N.V.

AMSTERDAM

Vestigingen: Batavia (en 26 andere vestigingen in Indonesië), New York, Buenos Aires, Manchester, Londen, Brussel, Melbourne, Tokyo, Osaka, Nagoya, Singapore, Penang, Kuala Lumpur

Agenten: in alle Zuid-Amerikaanse Staten

EERSTE NEDERLANDSCHE Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT: BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering
verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

C. MASTENBROEK

Ben. Molendijk 14 - Goudswaard

- **BEDRIJFSADMINISTRATIE**
- **BOEKHOUDINGEN**
- **BELASTINGZAKEN**

Adviesbureau Prof. Goudriaan

Vermeulenstraat 239, Postbus 486

Pretoria

Alle adviezen inzake Bedrijfsorganisatie

Beschikbaar voor besprekingen in Nederland van 5 December tot 20 Januari. **Adres in Nederland: Bachlaan 18, Hilversum.**

K. Mees & Zoonen

Annus 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

GRAFOLOOG

H. LANOY - ROTTERDAM

PSYCHOL. ADVIEZEN

J. Luykenstr. 6, Tel. 50199

**ADVERTEER
IN
DIT BLAD**

**BELASTINGCONSULTATIE-
BUREAU**

A. L. F. Leverington

Alle belastingzaken

Medewerkers:

E. J. de Boer, Oud-Insp. d. Bel.
D. Sweepe, Oud-Ontv. der Bel.
N. A. Schol, Candidaat-Notaris.
Mr Dr Steinmütz, Bel. Jurist.

Adviseur voor Accountancy:
W. A. Breuning, Lid Nederl.
Broederschap v. Accountants.
1e Helmersstraat 95 — A'dam
Telefoon 85508.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam,
Vijzelstraat 32

Meer dan 100 kantoren in Nederland en Azië
New York — Londen — Tanger

VOORLICHTING OP FINANCIËL
EN ECONOMISCH GEBIED

UITVOERING
VAN ALLE BANK- EN EFFECTENZAKEN

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Een eerste eis.

Het vraagstuk van de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit neemt in de besprekingen, welke hier te lande worden gevoerd, een belangrijke plaats in. Gezien de lage stand van de arbeidsproductiviteit en de ernstige omstandigheden, waarvoor Nederland zich ziet gesteld, wordt er met klem op gewezen, dat opvoering der prestaties een eerste eis is. Vele andere standpunten zullen op de tweede plaats moeten komen. Nadat enkele suggesties voor opvoering der arbeidsproductiviteit zijn gedaan, wordt onderstreept, dat het voor het verloop van de arbeidsproductiviteit en de prijzen uiterst gewenst is, dat de strategie van het overleg niet wordt prijsgegeven voor een openlijke strijd der belangengroepen.

Ph. van Praag, *Bezoldiging rijksambtenaren.*

Ondanks de veranderingen, die sinds 1920 in het maatschappelijk leven hebben plaatsgevonden, is het salarieringsstelsel van de rijksambtenaren niet noemenswaardig gewijzigd, met het gevolg, dat men (ondanks noemingeninflatie en het verlenen van bijzondere toelagen) niet in staat bleek de meest geschikte krachten te verkrijgen, resp. te behouden. Binnen het raam van bestaande functies wordt thans taakonderzoek en functie-analyse toegepast, doch het zal nodig zijn alle functies naar hun inhoud te beoordelen en aldus, onafhankelijk van het bestaande stelsel, een nieuwe rangorde der functies m.b.t. de beloning vast te stellen. Dit beoogt de voorgenomen werkclassificatie. Ook de persoonlijkheidsbeschrijving kan in belangrijke mate bijdragen tot de doorsneepremie van het huidige, min of meer verstarde, salarieringsstelsel.

Dr G. E. Huffnagel, *Het Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid.*

De Minister van Sociale Zaken heeft thans voor de tweede maal gebruik gemaakt van de bevoegdheid, hem bij de wet van 17 Maart 1949 gegeven, om de deelneming in een bedrijfspensioenfonds verplicht te stellen. Na de landbouw is dit nu geschied voor de metaalnijverheid. Het verplichte fonds, nu „Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid” geheten, vindt zijn oorsprong niet in bovengenoemde wet, maar bestaat reeds van 1 Augustus '47 af, op welke datum een verplichte regeling van arbeidsvoorwaarden voor de metaalnijverheid inging, waarvan de bepalingen betreffende de pensioenregeling na de verplichtstelling volgens de wet van kracht bleven. Premiebetalingen geschieden door werkgevers en werknemers. De uitkeringsrechten zijn bij het Metaalfonds verrekend volgens het stelsel van de zgn. „doorsneepremie”. Dekking van de toegezegde uitkeringen dient volgens schr. te geschieden door het bedrijf, in de zin van het zich nieuw vormende begrip: gemeenschap der bedrijfsgenoten.

D. H. van Dongen Torman, *Een evenwichtige betalingsbalans in 1952?*

Een overzicht van en commentaar op de debatten tijdens de jaarvergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, op Zaterdag 19 November jl. te Utrecht gehouden.

Mr H. E. Scheffer, *De XXIste conferentie van het Comité Maritime International.*

Het voornaamste onderwerp van deze conferentie vormde de herziening van de York-Antwerp Rules betreffende de avarij-grosse. Daar de voorgestelde wijzigingen ook de volledige instemming van de Amerikaanse delegatie verwierven, kan binnenkort een vrijwel universele toepassing van een uniform avarij-grosse recht worden verwacht. Het verdrag van 25 Aug. 1924 tot beperking van de redersaansprakelijkheid zal door een internationale commissie opnieuw in studie worden genomen.

SOMMAIRE.

Une première nécessité.

Considérant l'évolution défavorable de la productivité du travail, dans le courant des dernières années, et la situation difficile de l'économie néerlandaise, il convient de réserver une attention toute particulière à l'augmentation de la productivité du travail.

Ph. van Praag, *Les traitements des fonctionnaires.*

L'auteur montre que le système relatif à la fixation des traitements des fonctionnaires n'a pas subi de modifications notables depuis 1920. Il en résulta que l'on ne fut pas en mesure de recruter, ni même de garder de bons éléments. L'auteur préconise quelques moyens pour remédier aux déficiences du système actuel.

Dr G. E. Huffnagel, *La caisse des pensions de l'industrie métallurgique.*

Le Ministre des Affaires Sociales a fait usage, pour la deuxième fois, de sa compétence pour rendre la participation à la Caisse des Pensions obligatoire. Après l'agriculture voici que cette obligation incombe à l'industrie métallurgique.

D. H. van Dongen Torman, *La balance des paiements serait-elle équilibrée en 1952?*

L'auteur donne un aperçu des commentaires sur les débats qui se sont déroulés lors de la réunion annuelle de la „Vereniging voor de Staathuishoudkunde”, qui s'est tenue à Utrecht le 19 novembre dernier.

Mr H. E. Scheffer, *La XXIème conférence du Comité Maritime International.*

Le principal objet de cette conférence était la révision des York-Antwerp Rules en matière d'avarie commune. Sous peu l'on peut s'attendre à l'application universelle d'un droit maritime uniformisé en cette matière.

SUMMARIES.

An essential requirement.

In view of the unfavourable development of labour-productivity during the last few years and the serious economic conditions in the Netherlands all possible attention must be devoted to raising the labour-productivity.

Ph. van Praag, *Salaries of civil servants.*

There has been no important change in the salary-system for civil servants since 1920. Consequently it has not been possible to obtain or to keep efficient employees. Means for improving the present system are suggested.

Dr G. E. Huffnagel, *Pension-fund for the metal-industry.*

For the second time the Minister of Social Affairs has made use of his power to make participation in an industrial pension-fund obligatory. After agriculture this now applies to the metal-industry.

D. H. van Dongen Torman, *The balance of payments in equilibrium in 1952?*

Comment on the discussions during the annual meeting of the „Vereniging voor de Staathuishoudkunde”, held at Utrecht on November 19th.

Dr H. E. Scheffer, *The 21st conference of the „Comité Maritime International”.*

The principal subject of this conference was the revision of the York-Antwerp Rules governing general average. A practically universal application of uniform general average legislation may soon be expected.

EEN EERSTE EIS.

Het vraagstuk van de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit speelt in de gespannen besprekingen, die hier te lande in de laatste tijd omtrent de ontwikkeling der prijzen en lonen worden gevoerd, op de achtergrond een uiterst belangrijke rol. Waar zonder overdrijving gezegd kan worden, dat voor de toekomst van ons land zeer veel afhangt van hetgeen deze besprekingen uiteindelijk zullen opleveren, mogen hieronder omtrent dit vraagstuk enkele punten naar voren worden gebracht.

Tot heden ontwikkelde de arbeidsproductiviteit in de industrie zich ongunstig¹⁾. Kort na de bevrijding lag zij op een zeer laag peil, doordat bijzondere omstandigheden de productie sterk drukten. De voedingstoestand van de werkenden, de onregelmatige aanvoer van grondstoffen en de staat, waarin de aanwezige productiemiddelen verkeerden, deden hun invloed in ernstige mate gelden. In de loop van de tijd zijn deze invloeden echter verdwenen of zodanig verbeterd, dat men mag aannemen, dat zij geen ernstige belemmering meer vormen. Toch bedraagt de arbeidsproductiviteit in de industrie op het ogenblik slechts ongeveer 85 pCt van die in 1938. Mocht men opmerken, dat een vergelijking met vóór de oorlog niet geheel opgaat, daar de huidige omstandigheden niet met die van tien jaar geleden kunnen worden vergeleken, dan zal het toch niet zijn te ontkennen, dat een stijging van 81 in midden 1948 tot 85 in het midden van dit jaar, uiterst onbevredigend moet worden geacht.

Het Centraal Economisch Plan 1947, dat zich destijds zeker niet aan overdrijving schuldig maakte, bracht met klem — onder de veronderstelling, dat de arbeidsproductiviteit in 1949 een peil van 93 zou hebben bereikt en de consumptie nog ver beneden de vóóroorlogse zou liggen — de ernst van Nederlands toestand onder de ogen. Hoe liggen deze grootheden thans? Niet alleen bedroeg de arbeidsproductiviteit in Juni 1949 85, de reële consumptie per hoofd der bevolking lag in 1948 3 pCt hoger dan in 1938 het geval was. De harde werkelijkheid onder de ogen te zien is hier onontkoombaar: opvoering van de arbeidsproductiviteit is voor het herstel der Nederlandse volkshuishouding een eerste eis!

Het vraagstuk van de arbeidsproductiviteit is ingewikkeld. Het is verbonden met vele andere, zoals de hoogte van het reële inkomen en het streven naar onafhankelijkheid van hen, die deelnemen aan het productieproces. Insiders is het voldoende bekend, hoevele economische en sociale moeilijkheden aan de verwezenlijking van plannen tot opvoering van de productie in de weg staan. Hoezeer is aanstonds de ene partij geneigd de andere te verwijten, dat zij wel in de eerste plaats voor de ongunstige gang van zaken aansprakelijk is — te stellen om zich daarmede de eigen handen schoon te wassen. Men schijnt a priori „concessies” te willen doen, mits op enigerlei wijze compensatie plaatsvindt. Met het gevaar, dat men de moeilijkheden, waarin Nederland verkeert, uit het oog verliest en men later moet bemerken, dat concessies, die men de andere partij eens weigerde, werden afgedwongen door de loop der gebeurtenissen.

Er is misschien een tijd geweest, waarin Nederland zich op economisch gebied de luxe kon veroorloven lang te onderhandelen en niets te doen, omdat geen overeenstemming kon worden bereikt. Deze tijd is echter voorbij. De toestand is zodanig, dat wij mogen stellen, dat het opvoeren der prestaties primair is en dat verdere standpunten op de tweede plaats moeten komen of zullen blijken te komen. Vele van de opofferingen, welke men zich in ondernemers- en arbeiderskringen niet of liever niet wenst te getroosten, liggen, bij een voortgang van de huidige ontwikkeling, niet in het vlak van de definitieve afwijzing in het heden, maar in dat van de onontkoombaarheid in

de naaste toekomst. En de ervaring heeft wel geleerd, dat een uitstel van noodzakelijke maatregelen op economisch gebied slechts tot relatief ongunstiger toestanden leidt. Met klem moet er dan ook op worden gewezen, dat de minder gunstige gang van zaken, niet mag worden toegeschreven aan de houding van één groep van de bevolking, maar dat het de taak is van allen, die bij het productieproces zijn betrokken, al het mogelijke in het werk te stellen om tot een opvoering der prestaties te komen.

In de eerste plaats dringt zich de kwestie van de beloning op, waarvoor toch de arbeid in belangrijke mate geschiedt. Het bij de beloning gevolgde systeem is voor de omvang van de arbeidsprestaties geenszins onverschillig en het valt niet te ontkennen, dat het tariefsysteem te dien aanzien in vele gevallen grote voordelen heeft boven de beloning per tijdseenheid. Ongetwijfeld dient men bij toepassing er voor te waken, dat het niet tot uitwassen leidt, zoals men die voor de oorlog wel kende. Tariefflonen behoeven echter geen „jaagsysteem” op te leveren, zij kunnen gezonde stimuli inhouden, welke ook in sociaal opzicht verantwoord zijn. Met voldoening kan worden geconstateerd, dat het College van Rijksbemiddelaars, zowel als de vakverenigingen zich veel moeite hebben getroost om te bereiken, dat steeds betere tarieven zijn uitgewerkt, waardoor de aanvankelijke weerstand kon worden overwonnen. Met als gevolg, dat sinds de oorlog weer meer en meer in tarief wordt gewerkt. Nu met deze tarieven enige ervaring is opgedaan, is gebleken, dat de plafonds der tarieven soms te laag zijn en remmend werken. Een aanpassing van deze plafonds moet, in het belang van een opvoering van de productie, in dergelijke gevallen, ernstig worden overwogen.

Ook een ander onderdeel van de loonpolitiek verdient verdere aandacht. Op velerlei gebied doet zich een tekort aan geschoolde arbeidskrachten voelen. Dit tekort wordt ten dele veroorzaakt door een niet-voldoende scholing van jonge arbeiders gedurende de oorlog, welke achterstand nog steeds niet is ingehaald. Het wordt verscherpt door de neiging, welke bij sommige ondernemingen bestaat, om vakarbeiders te „hamsteren”, met het doel bij toeneming der werkzaamheden over voldoende arbeidskrachten te kunnen beschikken. Dat de zo noodzakelijke aanvulling van geschoolde arbeid van onderaf stopt, moet in belangrijke mate worden toegeschreven aan de soms geringe loonverschillen tussen ongeschoolde en geschoolde arbeid. Dit punt verdient zeer zeker de belangstelling van vakverenigingen en Overheid, evenals de vraag in hoeverre de scholing (financieel) aantrekkelijker kan worden gemaakt.

Naast opvoering van de productie, verdient de efficiëntie alle aandacht. Deze kan worden bevorderd door samenwerking van die ondernemingen, wier productieproces hiertoe de gelegenheid biedt. Voldoende zijn de voordelen verbonden aan gespecialiseerde productie en productie op grote schaal bekend, dan dat hierop behoeft te worden ingegaan. Voldoende ook de moeilijkheden, welke uit concurrentie-overwegingen en de wens tot een zo groot mogelijke zelfstandigheid een dergelijke samenwerking in de weg staan. Het grote belang van een zo doelmatig mogelijk gebruik van ons productie-apparaat maakt het echter noodzakelijk de problemen, verbonden aan deze samenstelling van zelfstandige ondernemingen, met ernst ter hand te nemen. Niet alleen in het belang van ons land, maar ook in het belang der ondernemingen, die steeds meer de concurrentie zullen ondervinden van landen, die coûte que coûte willen exporteren.

Een goede organisatie van het werk binnen de onderneming is een voorwaarde voor een doelmatige samenwerking en voor een efficiënte productie in het algemeen. Veel hangt hier af van het inzicht en de kennis van de bedrijfsleiding. Het is opmerkelijk, hoezeer deze de prestaties van een onderneming beïnvloeden en ook hoezeer de

¹⁾ Men zie de grafiek in „E.-S.B.” van 2. November 1949, no 1695, blz. 882.

resultaten uiteen lopen. Deskundigen stelden bijv. vast, dat de productie per man van zeer goed geleide bedrijven soms 40 pCt hoger lag dan die van andere bedrijven in dezelfde branche, hetgeen tot nadenken en meer dan dat, moet stemmen.

Bij een nadere beschouwing van de organisatie dient men zich niet te beperken tot de technische aspecten. Uit recente studies is voldoende gebleken hoezeer immateriële factoren in de onderneming van invloed waren op het plezier in het werk en aldus, naar men mag aannemen, op de prestaties van allen, die tot het bedrijf behoren. Veel kan hierbij uitgaan van de bedrijfsleiding en de leiders van vakverenigingen. De band, welke de arbeiders voelen met het bedrijf, de verhoudingen tot de chefs, zijn niet alleen van belang uit menselijke of sociale overwegingen, maar zij raken via de ondernemingen het algemeen welzijn. Zo ook de mate van vertrouwen, welke ondergeschikten hebben in de leiding van het bedrijf. Bedrijfsleiding en vakverenigingen hebben in dezen een zeer duidelijke taak.

Tenslotte: de Overheid neemt in het economisch leven van ons land een plaats van niet te onderschatten betekenis in. Dit geldt ook voor het aan de orde zijnde vraagstuk. De Overheid draagt immers de verantwoordelijkheid voor de economische politiek, waarbij nu eens van deze, dan van gene groep van de bevolking offers worden gevergd met als gevolg, dat door haar beleid teleurstellingen worden veroorzaakt. Vertrouwen in het gevoerde beleid is hierbij van grote betekenis. De omstandigheden hiertoe waren na de oorlog echter niet gunstig. De hooggestemde en soms ook wel wat naïeve verwachtingen ten aanzien van wederopbouw en vernieuwing van de maatschappijstructuur kwamen in botsing met de grote moeilijkheden waarvoor ons land zich zag geplaatst. Een aantal belofde of verwachte vernieuwingen zag men niet of nog niet verwezenlijkt en bepaalde verbeteringen van de economische omstandigheden konden slechts zeer geleidelijk aan worden ingevoerd, met als gevolg teleurstellingen en onderminning van het vertrouwen. Een behoud van het vertrouwen in het beleid van de Overheid, ook wanneer dit offers vergt, is noodzakelijk, maar uiterst moeilijk. Een heldere voorlichting en het volvoeren van datgene wat uit algemene overweging mogelijk kan worden geacht (wij denken bijv. aan het voorbereiden en uitstippelen van de werkgelegenheids- en onderwijspolitiek) van de zijde van de Overheid; van arbeiderszijde, het zich in breder kringen bewust worden, dat bepaalde verlangens, gezien de noodtoestand, waarin ons land verkeert, niet kunnen worden verwezenlijkt, zullen tot de oplossing, welke aller taak is, moeten bijdragen.

Wanneer men weet, dat de Overheid bereid en gereed is aan opkomende werkloosheid het hoofd te bieden, zal dit ook bij min of meer volledige werkgelegenheid van betekenis kunnen zijn. Kan men enerzijds betogen, dat een zekere mate van werkloosheid, zolang deze niet verlamdend werkt, de prestaties zal stimuleren, anderzijds valt het niet te ontkennen, dat de angst voor werkloosheid thans een uitgesproken negatieve invloed heeft. Hoe harder men werkt hoe eerder geen werk, is een leus, die helaas aannemelijk klinkt. Een ieder moet er van doordrongen zijn, dat slechts toeneming van de productie ons de mogelijkheden zal verschaffen het noodzakelijke industrialisatieprogramma te verwezenlijken en onze uitvoer, die moet concurreren met die van andere landen, te handhaven of te vergroten. Remming der productie uit vrees voor werkloosheid kan juist een geleidelijke vergroting van onze achterstand ten gevolge hebben en daarmee de ontwikkeling van dit euvel bespoedigen.

De economische positie, waarin Nederland verkeert, is ernstig. Slechts een uiterste krachtsinspanning van alle groepen, waarbij samenwerking tussen Overheid, ondernemers- en arbeiderskringen noodzakelijk is, zal de ge-

varen, welke ons land bedreigen, kunnen afwenden. Het is een plicht te trachten een ieder te doordringen van de grote noodzaak tot een opvoering der prestaties te komen en in het bijzonder diegenen, die aan de oplossing van de hieraan verbonden problemen, medewerken, te wijzen op hun grote verantwoordelijkheid. Daartoe is ook nodig, dat het voortdurend overleg tussen partijen en de Overheid over de lonen en prijzen blijft voortbestaan. Niet alleen het verloop der arbeidsproductiviteit, ook het prijsverloop in Nederland zal de meest bedenkelijke ontwikkeling te zien geven, indien men meent de strategie van het overleg te kunnen prijsgeven voor de openlijke strijd der belangengroepen.

Van één ding zij elk der partijen zich bewust. Wanneer het schip in nood is vecht men niet te lang, wie de droogste plaats zal hebben. Men pompt, vooral wanneer de haven nog ver is!

BEZOLDIGING RIJKSAMBTENAREN.

Ingevolge grondwettelijk voorschrift regelt de Koning de bezoldiging van alle colleges en ambtenaren, die uit 's Rijks Kas worden betaald. Een uitzondering is gemaakt voor de bezoldiging van de (leden van de) Raad van State, van de Algemene Rekenkamer en van de rechterlijke macht, welke een wettelijke regeling vordert. Alle bezoldigingsuitgaven evenwel moeten op de begroting der rijksuitgaven worden gebracht.

Artikel 125 van de Ambtenarenwet 1929 bepaalt, dat o.a. de bezoldiging van de door of vanwege het Rijk aangestelde ambtenaren bij of krachtens Algemene Maatregel van Bestuur moet worden vastgesteld. De grondwettelijke regelingsbevoegdheid moet dus in deze vorm worden aangewend.

De bezoldiging van het burgerlijk rijkspersoneel werd voor het eerst centraal geregeld in het Bezoldigingsbesluit 1918, dat sindsdien herhaaldelijk werd gewijzigd en opnieuw vastgesteld. In Juli 1949 tenslotte is met terugwerkende kracht tot 1 Januari 1948 het Bezoldigingsbesluit 1948 in werking getreden.

Dit besluit is van toepassing op alle ambtenaren van 18 jaar of ouder, die in tijdelijke of vaste rijksdienst zijn aangesteld in een ambt, dat in het Besluit voorkomt. Het betreft hier dus de ambtenaren in dienst van het Rijk (departementen en daaronder ressorterende instellingen en diensten, als bijv. P.T.T., Staatsvisserijhavenbedrijf, rijksuniversiteiten en -hogescholen, rijksmuseum, bevrachtingscommissariaten, Octrooiraad enz.).

Het Bezoldigingsbesluit regelt voorts in afzonderlijke bijlagen de salariëring van de onderwijzers bij het lager onderwijs en die van de leerkrachten van de Rijks Hogere Burgerscholen.

De bezoldiging van hen, met wie het Rijk een arbeids-overeenkomst naar burgerlijk recht heeft gesloten, de arbeidscontractanten, is niet in het Bezoldigingsbesluit geregeld. Het Arbeidsovereenkomstenbesluit 1931 onderscheidt vijf bezoldigingsgroepen:

- zij, wier loon wordt bepaald overeenkomstig een der collectieve arbeidsovereenkomsten, geldend in het particulier bedrijf;
- zij, die worden bezoldigd volgens de regeling, geldend voor overeenkomstig personeel in ambtelijke dienst;
- als b, doch het salaris is gelijk aan of boven het minimum van de salarisschaal, zonder overschrijding van het schaalmaximum;

De salarissen van de groepen b en c worden dus min of meer overeenkomstig het Bezoldigingsbesluit vastgesteld.

- d. zij, die worden bezoldigd volgens de loonregeling, vastgesteld voor hun groep (jeugdige personeel, werk-vrouwen, leerling-verplegenden);
- e. zij, wier loon voor elk geval of voor elke te verrichten dienst afzonderlijk wordt vastgesteld.

Het is een bonte verscheidenheid en hopelijk leidt de komende herziening van het Arbeidsovereenkomstenbesluit tot vereenvoudiging. Groep c zou bijv. in groep b kunnen worden ondergebracht. Op 1 Januari 1946 was 67,7 pCt van het rijkspersoneel op arbeidsovereenkomst werkzaam. Door afvloeiing — de sterkte van het rijks-personeel daalde van 122.826 in 1946 tot 82.075 op 31 Juli 1949, excl. oorlog en marine — en door aanstelling in vaste dienst is dit percentage aanzienlijk gedaald.

Allereen aan de hand van de achtereenvolgende bezoldigingsbesluiten kan men de bezoldiging van de ambtenaren niet nagaan. Driemaal namelijk werd, onafhankelijk van de pensioenvoorzieningen, een verhoging of daling van de inkomsten der ambtenaren bereikt door wijziging te brengen in dat gedeelte van het salaris, dat als pensioenpremie wordt ingehouden. De desbetreffende bepalingen zijn in de Pensioenwet 1922 te vinden.

In verband met de na de eerste wereldoorlog heersende duurte werden de salarissen verhoogd. Daarbij werd in 1920 het pensioen premievrij. Met ingang van het jaar 1923 werden de ambtenareninkomens verlaagd door de inhouding van premie, verschuldigd voor eigen en gezinspensioen. Deze premie bedroeg ongeveer 8½ pCt van het salaris.

Na de salarisverlagingen in 1924, die in het Bezoldigingsbesluit 1925 werden geconsolideerd, en de verhoging van 1928 volgde in 1934 weer een verlaging van 10 pCt, gepaard met een verhoging van de premie voor het eigen pensioen van 3 tot 4½ pCt, waardoor in totaal 10 pCt voor pensioen werd ingehouden (waarvan het gezinspensioen ad 5½ pCt tot een maximum van f 165). In 1936 volgde opnieuw een verlaging van het salaris met 5 pCt. Na 1 Januari 1945 zijn de ambtenarsalarissen verschillende malen verhoogd. Gedachtig het gezegde van Krabbe, dat een noodzakelijke verhoging van een uitsluitend vaste bezoldiging zich dikwijls lang laat wachten¹⁾ werden alle na-oorlogse verhogingen met terugwerkende kracht verleend.

Wij zullen op de details van deze verhogingen, die de diverse comptabele ambtenaren heel wat hoofdbreken hebben gekost, hier niet ingaan. Wel maken wij er melding van, dat een deel der inkomstenvermeerdering werd gevonden door verlaging van het pensioenverhaal.

Bij de wet van 15 Juli 1948 (Stbl. I 302) tot wijziging van de Pensioenwet 1922, werd, ingaande 1 Januari 1948, de op de ambtenaren verhaalbare premie voor het eigen pensioen van 4½ op 2 pCt teruggebracht, ondanks het feit, dat de grens van het maximum pensioen op f 4.800 in plaats van op f 4.000 werd gesteld. De vermindering

¹⁾ De burgerlijke staatsdienst in Nederland, 1833.

TABEL I.

Nominale maximumsalarissen van enkele rijksfuncties.

	1920	1923	1925	1928	1934	1936	1940	1946	1/7/1947	1948
Administrateur	7.000		6.500	7.000	6.300	5.985	5.985	7.572	8.220	8.640
Referendaris	6.000		5.400	6.000	5.400	5.130	5.130	6.397	7.080	7.440
Hoofdcornies	5.000		4.400	4.800	4.320	4.104	4.104	5.166	5.700	6.000
Commies	3.800		3.400	3.600	3.240	3.078	3.078	3.934	4.380	4.560
Adjunct-commies	3.000		2.600	2.800	2.520	2.394	2.394	3.234	3.600	3.652 ²⁾
Schrijver I ¹⁾	2.300		2.000	2.200	1.980	1.881	1.881	2.593	2.880	2.932 ²⁾
Schrijver II	2.000		1.700	1.750	1.575	1.497	1.497	2.112	2.340	2.452 ²⁾
Hoogleraar	9.000		8.500	9.000	8.100	7.695	7.695	9.475	10.440	12.000
Onderwijzer (met hoofdakke)	3.500		3.100	3.200	2.880	2.736	2.736	4.243 ³⁾	4.680	4.800 ⁴⁾
Inspecteur belastingen	6.600		6.400	6.800	6.120	5.812	5.812	7.214	7.980	8.400

¹⁾ Opgebouwd op overeenkomstige rang.

²⁾ Incl. de tijdelijke loontoeslag ad f 1, per week.

³⁾ Herziening onderwijzersalarissen bij wijze van „rechtsherstel“; zonder „rechtsherstel“ zou het bedrag 3.520 zijn geweest en het in tabel II daarmee corresponderende cijfer: 3.038.

⁴⁾ In afwachting van het resultaat der lopende salarisbesprekingen.

van deze premie was een gevolg van de in Maart 1948 beëindigde salarisonderhandelingen tussen de Regering en de centrale vakorganisaties van overheidspersoneel en werd bij nota van wijzigingen in het reeds bij het parlement ingediende wetsontwerp tot wijziging van de Pensioenwet 1922 ingevoegd. Het maximum weduwpensioen werd van f 1.400 gebracht op f 2.200 en het maximum gezinspensioen (weduwe- plus wezenpensioenen) werd verhoogd van f 2.400 tot f 4.000. De premie voor het gezinspensioen steeg dientengevolge van 5½ tot 6,1 pCt, doch het op de ambtenaren te verhalen gedeelte bleef op 5½ pCt, met een maximum van f 165, gehandhaafd.

Resumerende, daalde bij aanzienlijk betere pensioenvoorzieningen het door de ambtenaren verschuldigde deel der pensioenpremie van ca 10 tot ca 7½ pCt en steeg, afgezien van de door het Rijk verschuldigde annuïteiten, de in totaal aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds door de Overheid af te dragen premie van 15½ tot 16,1 pCt. In feite werd ook over het jaar 1947 het pensioenverhaal verminderd, doordat over dit jaar achteraf (bij A.M.v.B.) aan de pensioengerechtigde ambtenaren een uitkering gelijk aan 2½ pCt van het salaris op 31 Decemb^r 1947 werd verleend. Wij hebben deze „restitutie“ beschouwd als aan het inkomen over 1947 ten goede te zijn gekomen.

De in tabel I vermelde salarissen geven niet het juiste inkomen aan, doordat de verschillende bedragen, die als pensioenpremie op het salaris worden gekort, nog niet zijn afgetrokken. Verder komt de waardevermeerdering, resp. -vermindering, van het geld gedurende het tijdvak 1920-1948 er niet in tot uitdrukking en belangrijker dan de hoogte van het salaris is, wat men er voor kan kopen. Aan de hand van de indexcijfers kosten van levensonderhoud, samengesteld door het Bureau van Statistiek te Amsterdam (Stat. Zakboek 1944-1946, blz. 99, waarvan de aanvullende cijfers over 1945-1948 ons welwillend door het C.B.S. werden verstrekt) hebben wij deze salarissen, na aftrek van pensioenpremie, alle herleid in guldens van 1920 (basis 1911/13=100). (zie tabel II op blz. 931).

Hoewel de reële salarissen 1948 uitgaan boven die van 1920, zouden wij hieruit niet zonder meer het bereiken van een hogere welstand willen concluderen. Immers, de gewijzigde levens- en verbruiksgewoonten komen in de vermelde bedragen niet tot uiting.

Zou bij de sterk gestegen behoefte aan ontspanning (vacantie, film, radio, sport), studie, genotmiddelen (roken) en de mate, waarin deze behoeften vóór 1940 konden worden bevredigd, het reële salaris gelijk zijn gebleven aan dat van 1920, dan zou het welvaartspeil zijn gedaald. Hetgeen inmiddels niet in het bijzonder voor ambtenaren zou gelden, evenmin als de belastingheffing alleen op de ambtenaren drukt. Nochtans hebben wij de invloed van de belastingdruk in een voorbeeld aangegeven. In de vermelde bedragen komt ook de kinder-

TABEL II.

	1920	1923	1925	1928	1934	1936	1940	1946	1/7/1947	1948
Administrateur	7.000	8.517	7.583	8.637	9.220	9.284	7.926	6.697	7.232	7.297
Referendaris	6.000	7.161	6.278	7.372	7.860	7.918	6.759	5.630	6.208	6.390
Hoofdcornies	5.000	5.933	5.068	5.856	6.235	6.278	5.360	4.518	4.968	5.124
Commies	3.800	4.516	3.870	4.337	4.614	4.641	3.862	3.406	3.783	3.859
Adjunct-commies	3.000	3.476	2.936	3.341	3.571	3.604	3.076	2.792	3.174	3.062
Schrijver I	2.300	2.666	2.260	2.624	2.806	2.832	2.417	2.243	2.442	2.435
Schrijver II	2.000	2.317	1.922	2.087	2.232	2.252	1.923	1.830	1.984	2.037
Hoogleraar	9.000	10.846	9.980	11.167	11.919	12.015	10.257	8.409	9.225	10.397
Onderwijzer (met hoofdakto)	3.500	4.090	3.510	3.831	4.081	4.117	3.515	3.684	4.052	4.070
Inspecteur belastingen	6.600	7.898	7.464	8.384	8.943	9.006	7.688	6.367	7.016	7.234

toelage niet tot uitdrukking, omdat zij alle betrekking hebben op gehuwden zonder kinderen. Voor een juiste beoordeling van het salarisbeleid der achtereenvolgende regeringen mag de toekenning van kindertoelagen niet worden verwaarloosd, omdat deze een integrerend bestanddeel van dit beleid uitmaakt.

De rijksalarissen zijn, sinds 1 Januari 1920, afgestemd op het toekennen van kindertoelagen, aanvangende bij het eerste kind. De betekenis hiervan moge blijken uit de vergelijking van rijks- en gemeentelijke (resp. provinciale) bezoldiging. Tot voor kort waren de gemeenten en provinciën vrij de kindertoelagen bij het eerste, tweede of derde kind te doen aanvangen. Waar zij werd toegekend, van het tweede of derde kind af mocht de vergelijkingsnorm, rakende de salarissen, (de rijksbezoldiging) met 3 of 6 pCt worden verhoogd. Toen in 1946 voor alle gemeenten en provinciën de toekenning van de kindertoelagen van het eerste kind af verplicht werd, moest de toetsing plaatsvinden aan de hand van de rijksbezoldiging zonder meer. De uitbreiding van de kindertoelagen tot het eerste en tweede kind bij een aantal lagere organen ging dus gepaard met een verlaging van het grondsalarij met 3 of 6 pCt. De kindertoelagen is bij de Overheid dus steeds een salarisfactor geweest. Zowel in de zin, dat de hoogte van het salaris mede werd bepaald door het al of niet toekennen van kindertoelagen voor het eerste of tweede kind, als in de zin, dat zij (behoudens een bepaald minimum bedrag) is uitgedrukt in een percentage van het salaris.

In de kinderbijslageregeling voor het particuliere bedrijf was de beïnvloeding van het loon door de kinderbijslag niet aanwezig, al was er wel verband tussen beide. Men vergelijkte de motivering tot de indiening van het wetsontwerp inzake verplichte bedrijfskindertoelagen, nl. dat „de factor, die tot invoering van kinderbijslagen heeft geleid, moet worden gezocht in de hoogte van het loon of liever in de betrekkelijk lage-loonstandaard”.

Toen met ingang van 1 October 1946, om een verdere algemene loonsverhoging te voorkomen, de spanning tussen lonen en de kosten van levensonderhoud werd verminderd door van het eerste kind af kinderbijslag toe te kennen, was dit het gevolg van de erkenning van de ontoereikendheid van het loon voor een gezin met twee kinderen (uitgangspunt toekenning kinderbijslag). De afstemming van het loon op een gezin zonder in plaats van op een gezin met twee kinderen, betekende een relatieve daling van het loon. De oorzaak van deze daling moet evenwel niet worden gezocht in de kinderbijslag, maar in de economische omstandigheden, waarin ons land na de oorlog is komen te verkeren, waarmede een essentieel verschil tussen de kinderbijslag en de rijkskindertoelagen, die, zoals wij zagen, wel een directe loonfactor is, is aangegeven. Een ander verschil is gelegen in de grootte der toelagen. Deze bedraagt volgens de kinderbijslagwet 40 cent per werkdag voor het eerste kind, 44 cent voor het tweede en derde kind en 54 cent voor de overige kinderen. De rijkskindertoelagen bedroeg in 1920, aanvangende bij het eerste kind 2½ pCt van het salaris met een minimum van f 50 en een maximum van f 200 per jaar. In 1939 bedroeg zij 3 pCt (minimum, f 60, maximum f 216) en thans bedraagt ze 3 pCt met een minimum

van f 156 en een maximum van f 240) per kind. Voor kinderen, waarvoor men vóór 5 Mei 1945 tengevolge van de bezettingsregeling f 200 ontving, werd bij wijze van overgangsrecht dit bedrag gehandhaafd. Aanspraak op kindertoelagen bestaat tot het 18e jaar, voor studerende kinderen tot het 21e jaar.

Uitgedrukt in gulden van 1920 komen wij, met inachtneming van aftrek pensioenpremie en een kindertoelagen voor 2 kinderen (1920: 2½ pCt; 1948: f 156) tot het volgende beeld:

	1920	1948	1948 in pCt van 1920
Hoofdcornies	5.250	5.448	103,8
Schrijver II	2.100	2.317	110,3

Van de gezichtshoek van de ambtenaar uit is belangrijk, wat hij uiteindelijk kan besteden. Mede aan de hand van het overzicht belastingdruk 1920, resp. 1920/21 (C.B.S.) berekenden wij, na aftrek van pensioenpremie en belastingbijdragen (waartoe wij voor 1920 namen de rijksinkomstenbelasting, verhoogd met de inkomstenbelasting gemeente 's-Gravenhage), de volgende tot gulden van 1920 herleide salarissen:

	gehuwd zonder kinderen			gehuwd met 2 kinderen		
	1920	1948	1948 in pCt van 1920	1920	1948	1948 in pCt van 1920
Hoofdcornies	4.475	4.227	99,45	4.765	4.733	99,33
Schrijver II	1.865	1.849	99,14	1.996	2.239	112,17

Tot slot geven wij een overzicht van de inkomensstijging 1940-1948, waarbij rekening werd gehouden met pensioenaftrek, kindertoelagen en belastingheffing (tabel III, blz. 932).

Hadden de hierboven aangegeven bedragen betrekking op het aan de bijbehorende functie verbonden maximum salaris, voor tabel III namen wij, om een zo duidelijk mogelijk beeld te verkrijgen, een min of meer regelmatig opklimmende reeks salarissen 1948 als uitgangspunt. Door een splitsing in bruto en netto hebben wij enerzijds de salarisstijging (na aftrek pensioenpremie) en anderzijds het uiteindelijk effect, dat na aftrek van loon- en inkomstenbelasting wordt verkregen, ten vergelijking kunnen aangeven. De percentages geven de stijging ten opzichte van 1940 aan.

Voor de ongetrouwden, op wier salaris tot 1 Juli 1947 3 pCt werd gekort (op het maximum salaris zelfs 10 pCt) en wier salaris vervolgens tot 1 Januari 1948 bij wijze van spaarkorting op 5 pCt beneden het gehuwden-salaris was vastgesteld, is het stijgingspercentage aanmerkelijk hoger. Sinds de laatste datum vindt generlei ongetrouwden-aftrek meer plaats.

Uit tabel I blijkt, dat de verhouding van de salarissen van de schrijver II en de administrateur in 1920 1: 3½ was, van 1928-1940 1: 4 en sinds de bevrijding weer ongeveer 1: 3½. In dit verband zij vermeld, dat sinds

TABEL III.

Salarissen 1940/1948	gehuwd zonder kinderen		1 kind		2 kinderen		3 kinderen	
	bruto	netto	bruto	netto	bruto	netto	bruto	netto
1.283/2.040	63,4	60,7	71,8	69,2	78,6	75,1	86,3	83,6
1.539/2.400	60,3	56,0	67,7	64,7	74,7	72,2	80,3	79,5
1.967/3.000	56,7	49,3	62,5	58,9	65,3	63,4	70,5	69,2
2.736/4.080	55,7	48,8	58,5	51,7	61,2	55,6	63,7	59,6
3.591/5.100	48,0	41,1	49,2	44,6	50,3	45,2	51,3	46,4
4.275/6.180	50,3	42,6	50,5	45,8	50,7	44,8	50,9	44,8
4.874/7.020	49,5	42,6	49,1	41,4	48,8	41,7	48,5	41,6

de jongste herziening van het Bezoldigingsbesluit de normaliter hoogst bereikbare functie voor de hogere administratieve ambtenaren die van administrateur A is (max. salaris 9.240, verhouding tot salaris schrijver II: 1: 3,8). Wij menen hieruit te mogen concluderen, dat, ondanks de veranderingen, die sinds 1920 in het maatschappelijk leven hebben plaats gevonden, het salarieringsstelsel van de rijksambtenaren niet noemenswaardig is gewijzigd, met het gevolg, dat men (ondanks rangeninflatie en het verlenen van bijzondere toelagen) niet in staat bleek de meest geschikte krachten te verkrijgen, resp. te behouden. Binnen het raam van bestaande functies wordt thans taakonderzoek en functie-analyse toegepast, doch het zal nodig zijn alle functies naar hun inhoud te beoordelen en aldus, onafhankelijk van het bestaande stelsel, een nieuwe rangorde der functies met betrekking tot de beloning vast te stellen. Dit beoogt de voorgenomen werkclassificatie.

Men zal ook tot een persoonsbeschrijving (beter persoonlijkheidsbeschrijving, omdat hierin aanleg, karakter en capaciteiten dienen te worden aangegeven) moeten komen, teneinde iedere ambtenaar in de functie, die het meest strookt met zijn persoonlijkheid, te kunnen tewerkstellen. Het betreft hier hulpmiddelen, welke resultaten evenwel in belangrijke mate kunnen bijdragen tot de doorbreking van het huidige, min of meer verstarde salarieringsstelsel.

's-Gravenhage.

PH. VAN PRAAG.

HET BEDRIJFSPENSIENFONDS VOOR DE METAALNIJVERHEID.

Met de beschikking, die is gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van 15 November 1949, No 223, heeft de Minister van Sociale Zaken voor de tweede maal gebruik gemaakt van de bevoegdheid, die hem bij de Wet van 17 Maart 1949, houdende vaststelling van een regeling betreffende verplichte deelneming in een Bedrijfspensioenfonds (Stbl. J 121), is gegeven.

De eerste maal gold het de landbouw. Bij de tweede toepassing is het „Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid” verplicht gesteld voor een 39-tal bedrijfsaanduidingen, dat men kan samenvatten als metaalindustrie, electrotechnische industrie, hoogovenbedrijf, scheepswerven, plaatverwerkende industrie enz.

De verplichting bestaat er in, dat de werkgevers voor hun werknemers van 18 tot 65 jaar premie hebben af te dragen. Bij de werknemers zijn niet inbegrepen het administratieve personeel en personeel, dat een leidinggevende functie bekleedt.

Als overgangmaatregel kan aan bepaalde werkgevers worden toegestaan de premie, waarvan de betaling normaliter aan het Pensioenfonds voor de Metaalnijverheid moet plaatsvinden, niet daaraan te betalen. In dat geval moet er evenwel op 1 Augustus 1947 in de onderneming van de betreffende werkgever een pensioenvoorziening hebben bestaan, waaraan tenminste zal worden betaald hetgeen werknemer en werkgever normaliter verplicht zijn aan het Pensioenfonds voor de Metaalnijverheid te betalen.

Hier is zo even de datum van 1 Augustus 1947 genoemd.

Het is voor het Bedrijfspensioenfonds Metaalnijverheid een datum van historische betekenis. Het verplichte fonds voor de metaalnijverheid is nl. niet geïnspireerd door de wet van 17 Maart, maar het bestaat al van 1 Augustus 1947 af. Het College van Rijksbemiddelaars deed nl. op deze datum een verplichte regeling van arbeidsvoorwaarden in de metaalnijverheid ingaan, waarin reeds het voorschrift voorkomt, dat de bovenvermelde werknemers moeten gedogen, dat er wekelijks f 1 voor een pensioenregeling van hun loon wordt ingehouden en de werkgever de verplichting heeft deze gulden van de werknemer, vermeerderd met nog een gulden, in de kas van de pensioenregeling (in het normale geval dus in de kas van het Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid) te storten¹⁾.

Deze bepaling en de volgende bijzonderheden der pensioenregeling zijn, ook na de verplichtstelling volgens de wet, ongewijzigd van kracht gebleven.

De uitkeringsrechten, die voor de premiebetalingen worden verkregen, zijn bij het Metaalfonds, in navolging van andere bedrijfspensioenfonds, verzekerd volgens het stelsel van de zgn. „doorsneepremie”. Daarbij levert iedere storting evenveel op, onverschillig de leeftijd bij storting en ook onverschillig of de werknemer op het tijdstip van storting al dan niet is gehuwd.

Voor iedere week, waarover is gestort, ontstaat recht op f 0,20 ouderdomspensioen per jaar en op f 0,10 weduwpensioen. Er is ook nog wezpenpensioen. Wanneer de werknemer in een week langer dan de helft van het normale aantal werkuren ziek is geweest, wordt niet gestort en de week bij vaststelling van de pensioenen toch als een stortingsweek medegerekend.

De vaststelling van het ouderdomspensioen is nu eenvoudiger. Een werknemer, die van zijn twintigste jaar af tot aan de pensioenleeftijd van 65 jaar onder de regeling valt, bereikt een pensioen van f 9 per week. Het weduwpensioen bedraagt de helft van het door de verzekerde maximaal met 65 jaar te bereiken ouderdomspensioen. Het weduwpensioen wordt genoten gedurende het leven van de weduwe en eindigt bij hertrouwen. De uitkeringen volgens de Invaliditeitswet worden op de pensioenuitkeringen van het bedrijfspensioenfonds als regel niet gekort. Bij voortijdig, uittreden uit het bedrijf gaat het recht op uitkering van het pensioen niet verloren.

Aangezien het pensioen afhankelijk is van het aantal weken, dat de regeling bij een verzekerde na 1 Augustus 1947 heeft gegolden, bereiken de ouderen uiterst lage pensioenen, zowel bij het ouderdoms- als het weduwpensioen.

De reeds genoemde regeling van arbeidsvoorwaarden in de metaalnijverheid is geïncorporeerd in de Collectieve Arbeidsovereenkomst, die tussen de drie organisaties van werkgevers en de drie organisaties van werknemers in de metaalnijverheid werd aangegaan. De gehele behandeling van de bedrijfspensioenvoorziening heeft dus deel uitgemaakt van het doorlopend overleg, dat deze organisaties in de Vakraad voor de Metaalnijverheid houden.

Ten behoeve van de uitwerking der pensioenregeling en de vorming van het verzekeringsfonds, werd overgegaan tot de creatie van een afzonderlijk rechtspersoon, de „Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid”. Deze Stichting heeft een Bestuur, paritair samengesteld uit de bovengemelde organisaties.

¹⁾ De lonen, waarvan de gulden moet worden afgehouden, waren eerst met een gulden verhoogd.

Bij de in werking treding van de wet van 17 Maart 1949 was het Fonds voor de Metaalnijverheid derhalve reeds een fonds, waaraan de deelneming voor de metaalindustrie verplicht was en het verheugde zich reeds in een bestaan vol actie, blijkende uit de afsluiting van een eerste boekjaar, over de periode 1 Augustus 1947—31 December 1948, met in eigen vermogen belegde reserves tot een bedrag van rond f 7,5 mln.

Zonder veel bezwaar had de toestand, waarbij het fonds slechts verplicht was op grond der beschikking van het College van Rijksbemiddelaars, dat hiervoor bevoegdheid heeft uit hoofde van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945, althans voorshands, ongewijzigd kunnen blijven voortbestaan.

Het is als een symptoom van de in gang zijnde emancipatie der bedrijfspensioenfondsen te beschouwen, dat het Bestuur van het in omvang zo belangrijke Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid onmiddellijk na het inwerkingtreden van de wet van 17 Maart er toe is overgegaan zich op de verkrijging van de verplichtstelling, op basis van deze wet, voor te bereiden.

De behandeling van het daarvoor aan de Minister van Sociale Zaken gedane verzoek heeft ruime tijd gevergd. De wet stelt de eis, dat de Minister advies inwint van de Stichting van de Arbeid en de Verzekeringskamer (die uit de aard van de zaak ieder voor zich weer de mogelijkheid hebben derden over het verzoek te horen) en bepaalt, dat bezwaren tegen de verplichtstelling bij hem kunnen worden ingediend. Maar thans is het Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid dus nummer twee op de lijst van bedrijfspensioenfondsen, waaraan de deelneming verplicht is gesteld door toepassing van de wet. Wij menen, dat er aanleiding bestaat bij deze gebeurtenis vanuit het uitkijkpunt waarop de bedrijfspensioenfondsen zich bevinden eens even rond te zien over terreinen, die de bedrijfspensioenfondsen bij hun activiteit bestrijken, althans aanroeren.

Het is met betrekking tot meer dan een van de in Nederland aanwezige oudere bedrijfspensioenfondsen niet zo eenvoudig om in een kort bestek de motieven aan te geven, die tot de oprichting hebben geleid. Het gezelschap der bedrijfspensioenfondsen is voor het ogenblik wel een ietsje heterogeen²⁾.

Dat vindt zijn verklaring in het feit, dat de bedrijfspensioenfondsen van later datum meer te zien zijn als de abstractie van strevingen, die ook nog uit geheel andere bedoelingen voortkomen dan uit een vooropgezette wil om de in het verleden gebruikelijke wegen van pensioenvoorziening te verlaten.

Het aanbod in de oude vormen van pensioenvoorziening heeft ook in de metaalindustrie ruim resultaat gegeven. Een statistiek van alle vrijwillige ondernemingspensioenvoorzieningen, hier te lande bestaande, is er niet, wel hebben verschillende enquêtes gegevens daarover aan de hand gedaan. De indruk, die deze in het algemeen verschaffen, wijzen op weinig uniformiteit en vele hiaten.

Het hier en daar duizelingwekkend tempo, waarmee in de jaren 1946-'48 collectieve levensverzekeringssystemen werden afgesloten, is te verklaren uit het formidabel oplopende percentage van de inkomsten- en winstbelasting, hetgeen als bekend de gedachte opriep de onkosten te vermeerderen en aldus de fiscale winst te verminderen. De

²⁾ Ter illustratie vermelden wij hier de fondsen, waarvan men een functionaris aantreft onder de leden van de 13 Juni 1949 opgerichte Vereniging van Directeuren, enz., van Bedrijfspensioenfondsen: Pensioenfonds voor het Bloembollenbedrijf; Coöperatief Verzekeringsfonds (Zuivel); Pensioenfonds voor het Boekbindersbedrijf; Centraal Pensioenfonds voor de Zuivelindustrie; Noordelijk Pensioenfonds voor de Sigaren-Industrie; Algemeen Mijnwerkersfonds; Bedrijfspensioenfonds voor de Metaalnijverheid; Pensioenfonds voor de Illustratie-Bedrijven; Fonds Pensioenvoorzieningen in de Klein-Metaalnijverheid; Pensioenfonds voor de Vervoer- en Havenbedrijven te Rotterdam; Centraal-Pensioenfonds voor de Nederlandsche Textiel-Industrie; Algemeen Pensioenfonds voor de Haven- en Vervoerbedrijven te Amsterdam; Bedrijfspensioenfonds voor den Landbouw; Jan Truyen Fonds (Zuivel); Pensioenfonds voor de Grafische Vakken; Nederlandsch Pensioenfonds voor het Sigarenbedrijf.

beste „inspecteur” voor het levensverzekeringbedrijf werd de belastinginspecteur! Sociale systematiek was er in de particuliere verzekeringsvoorziening niet te zien.

In de bagage, waarmee de Regering in Nederland uit Londen terugkeerde, zat het credo van de sociale verzekering, die niet meer uit een conglomeraat van partiële voorzieningen zou bestaan, maar één organisme moet gaan vormen. Concreet is dit organisme nog niet beschreven en het zal zeker nog jaren van groei vereisen, alvorens er een te overzien geheel, in wet en toepassing, is ontstaan. In de voornemens³⁾ was o.a. opgenomen, dat de uitvoerende taak voor een belangrijk deel in de handen van het bedrijfsleven zal worden gelegd, voortwerkende op methodes, waarmee reeds vóór de oorlog hier te lande met succes was begonnen.

Het sociale klimaat in 1945 was volop gekenmerkt door de lust te overleggen en niet te strijden. Al was de nuchtere overweging misschien niet meer dan het materieel besef, dat wederopbouw — waaraan in eerste instantie een ieder behoefte had — zich alleen kan voltrekken in een rustige ontplooiing van de bedrijfsactiviteit, zo is het toch niet puur idealisme wanneer men gelooft, dat de volksgemeenschap van Nederland van onze bevrijding af het terrein van de sociale aanraking der verschillende bevolkingsgroepen heeft geprobeerd te benaderen van een mentaliteit uit, die niet wordt gedragen door het gevoel van klassenstrijd.

Het zou ons tot een behandeling leiden, die bij de simpele bespreking der wettelijke verplichtstelling van een enkel bedrijfspensioenfonds niet meer aanpast, indien het hier voren aangeroerde te dezer plaatse werd vervolgd en er is door het vermelden ook reeds voldoende verband gelegd tussen de genoemde strevingen en de opvallende animo bij instellingen als Vakraden e.d. om als „bedrijf” (bedoeld als gemeenschap van ondernemingen) actieve belangstelling te wijden aan het verlenen van verplicht gesteld pensioen.

Toen eenmaal het initiatief was genomen om een gedeelte van het loon, bij verplichtgestelde loonregeling, voor pensioentoezeggingen te bestemmen, bleek nodig de standpunten bij de hieruit volgende consequenties te bepalen. Wij noemden reeds een zeer belangrijke keuze, nl. die van de „doorsneepremie”. Met deze keuze hebben de bedrijfspensioenfondsen reeds dadelijk gedemonstreerd, dat zij niet gelijk zijn aan de ondernemingen van particuliere levensverzekering. Deze laatste vragen hun cliënten de prijs van de verzekering, die zij hun verkopen. Niet zulks het bedrijfspensioenfonds, dat met doorsneepremie werkt. Daar gaat het om een loonbeding en wel om de bepaling, dat een gedeelte van het loon wordt uitgesteld.

In eenvoudige termen vertoont het uitstel zich aldus, dat de metaalbewerker, onverschillig zijn leeftijd, wekelijks bij de loonbetaling de boodschap krijgt: boven wat er in het zakje zit, horen er nog twee gulden bij die ge thans niet krijgt maar waarvoor in de plaats komt een jaarloon van twintig cent, te betalen bij uw in leven zijn van 65 jaar af tot aan uw dood. De toekenning van weduwepensioen kan bij deze beschouwing terzijde worden gelaten.

Dit bijzondere systeem is gekozen op grond van bedrijfs-solidariteit. De verzekering bij een bedrijfspensioenfonds heeft dus tot grondslag het bedrijf van deze of gene productierichting (metaal, textiel, landbouw) en niet de willekeurige groep die in het bedrijf van de levensverzekering, dank zij noeste acquisitie, wordt samengebracht.

Er sluit hier dadelijk op aan de vraag, wie bij het bedrijfsfonds wordt geacht de toegezegde uitkeringen te dekken: a. evenals bij de klassieke verzekeringsondernemingen de reserve, die kan worden gevormd uit de premieplichtingen, die de verzekeringnemers zijn aangegaan; of b.

³⁾ Zie hiervoor: „Sociale Zekerheid”, Rapport van de Commissie ingesteld bij beschikking van den Minister van Sociale Zaken van 26 Maart 1943 en Rapport inzake de Herziening van de Sociale Verzekering, uitgebracht door een Commissie bestaande uit vertegenwoordigers van de Minister van Sociale Zaken en van de Stichting van den Arbeid (1948).

het bedrijf — daarbij dan te denken aan het zich nieuw vormende begrip: gemeenschap der „bedrijfsgenoten” —, dat besloten heeft tot een verplichte loonregeling, waarbij een deel van het loon wordt „uitgesteld”.

Er zou belangrijk meer ruimte zijn vereist dan binnen het kader van een artikel in dit tijdschrift te vinden is om, na uitgesproken te hebben, dat naar de mening van schrijver dezes slechts de opvatting ad b, houdbaar is, er zich vervolgens in te verdiepen hoe de voor gedane toezeggingen benodigde dekking bij deze opvatting de vereiste juridische zekerheid kan verkrijgen. Voor de bedrijfspensioenfondsen zal evenwel niet bespaard blijven zich in deze problemen te moeten verdiepen, waarbij, voor zoveel het fonds kapitaaldekking volgt (schrijver dezes verwacht niet, dat de kapitaaldekking aldaar geheel achterwege zal blijven), moet worden aangenomen, dat de keuze van vermogensbestanddelen zal worden bepaald mede door het sociaal-economisch inzicht, hetwelk bij het bestuur van het fonds aanwezig is.

Deze mening leidt ertoe om iets te zeggen over de handelingsbevoegdheid van het bedrijfsfonds. Kan bevoegdheid hierbij worden vervangen door vrijheid? Wat is het op grond van de wet verplichtgestelde bedrijfspensioenfondsen? Een publiekrechtelijk lichaam? Neen. Een lichaam voorbestemd om in de publiekrechtelijke ordening te worden betrokken? Vermoedelijk. Nochtans verandert de verplichtstelling op grond van de wet van 17 Maart reeds zeer veel aan het wezen van het bedrijfsfonds, want de ministeriële verplichtstelling ontnemt het fonds zijn zuivere autonomie en maakt het fondsbestuur afhankelijk van de Overheid en deszelfs adviserende organen. Onder andere is in een der artikelen van de wet een toezicht van de Verzekeringkamer geïntroduceerd, in de trant als door dit lichaam wordt gehouden op het particuliere levensverzekeringbedrijf.

De eerder in deze beschouwingen gesignaleerde langdurigheid der behandeling van het verzoek om verplichtstelling door het Bedrijfspensioenfondsen voor de Metaalnijverheid gedaan, kan als aanwijzing dienen, dat de betreffende wetsvoorschriften geen dode letter zijn.

Hiervoren is genoemd, dat het Metaalfonds een overgangstoestand deed gelden voor ondernemingen, waarbij op 1 Augustus 1947 reeds bij de onderneming een eigen pensioenregeling werkte. Wanneer deze bepaling niet was gemaakt en behalve de premieën van de ondernemingsregeling de, op f 2 per week gestelde, contributie voor het Bedrijfspensioenfondsen te betalen ware geweest, zou een aanzienlijk deel van de bestaande ondernemingsfondsen vermoedelijk verdwenen zijn, althans tot stilstand zijn gebracht. Dit is niet gewild.

Er mocht uiteraard niet zonder nadere voorwaarden voor degenen, die normaliter behoren te worden opgenomen in het bedrijfspensioenfondsen, op simpele verklaring van het bestaan ener ondernemingsregeling, van betaling aan het bedrijfsfonds worden afgezien. Het fonds heeft in zijn reglement hiervoor condities bepaald.

De wet van 17 Maart werkte voort aan deze opvatting, dat een vrijstelling, als voren genoemd, alleszins redelijk is door gebiedend voor te schrijven, dat ondernemingsregelingen die tijdig vóór het inwerkingtreden van een verplicht bedrijfsfonds van kracht waren en mits beantwoordende aan de technische eisen, vrijstelling van betaling aan het bedrijfsfonds, de zgn. „dispensatie”, zouden moeten verkrijgen. Er zijn daarbij „Richtlijnen” te volgen, die de Minister van Sociale Zaken in de Nederlandsche Staatscourant van 16 Mei jl. deed verschijnen. Van de hierin vervatte voorwaarden is de belangrijkste, dat de bijzondere bij de onderneming bestaande pensioenvoorziening tenminste gelijkwaardig moet zijn aan de bepalingen van het bedrijfspensioenfondsen.

Er is daarmede voor de betreffende ondernemingsfondsen, ook na het voltooiën van eventuele nodige aanpassingen,

slechts een toestand van tijdelijke rust gegeven, zulks omdat de voorwaarden, die bij het bedrijfsfonds thans worden toegepast, er vanzelf voor zijn aangewezen t.z.t. uitbreiding te verkrijgen. Dat ligt reeds in het feit van de toepassing van het „doorsneepremie-systeem”. Daarmee is immers bij al degenen, die op 1 Augustus 1947 de leeftijd van 18 jaar reeds waren gepasseerd, begonnen enkele of vele jaren nadat zij hun intreden in het bedrijf hadden gedaan.

Maar niet alleen deze technische kwaliteit, die met zich brengt, dat voorlopig bij de regeling van het bedrijfspensioenfondsen de jongere werknemers aanzienlijke offers brengen ten behoeve van hun oudere collega's, opent het perspectief op verruiming bij de uitkeringen van het bedrijfsfonds, er zijn ook veranderingen van andere natuur voor de werkzaamheid van de bedrijfsfondsen te verwachten.

Eigenlijk waren, van organisatorisch standpunt gezien, de jaren na de oorlog zeer inopportuun om met een bedrijfspensioenfondsen te beginnen. Zoals hiervoren in herinnering werd gebracht, bereidt de Overheid namelijk een herziening voor van de sociale verzekeringswetten, waarbij dus ook de Invaliditeitswet, die voor personeel in loondienst de verzekering regelt van een ouderdomsrente, met daaraan verbonden enig weduwepensioen enz.

Te zijner tijd zal er wel op grond der efficiency een ineenenschakeling moeten komen van dit zgn. „bodempensioen”, waarvan het bij de herziene wetgeving vast te stellen bedrag nog niet bekend gemaakt is en het pensioen van het bedrijfsfonds.

In ander opzicht is in de toekomst te rekenen met gelijkgeschakeld overheidstoezicht, gericht op de ondernemingspensioenfondsen en de bedrijfspensioenfondsen. De bemoeienis met de organen van de eerste denominatie is, door de oorlog, een ronde achter komen te liggen bij de positie van de bedrijfspensioenfondsen, die door middel van de wet van 17 Maart „verplicht” zijn geworden.

In Maart 1940 was aan de Tweede Kamer het ontwerp voor een Personeelfondsenwet aangeboden⁴⁾, hetwelk na de bevrijding is ingetrokken. Een geheel nieuw wetsontwerp wordt tegemoet gezien. De bedrijfspensioenfondsen zullen, naar verluidt, in hun originele eigenschap van „pensioenfondsen”, ook in deze wet zijn betrokken. De wet van 17 Maart zal daarna nog slechts in stand kunnen worden gehouden voor zoveel bedoeld is de pensioenregeling, die bij het bedrijfspensioenfondsen wordt toegepast, *verplicht* te doen zijn voor het een of andere bedrijf.

Uit al deze aanwijzingen op de toekomst kan, geloven wij, de verwachting worden afgeleid, dat er uit de groep van ondernemingen, die thans nog gebruik hebben willen maken van de hiervoren behandelde overgangstoestand (de zgn. „dispensatie”), er wederom een aantal zal zijn, dat wenst te worden overgeheveld naar het bedrijfspensioenfondsen. Het proces is zelfs gedurende het langgerekte onderzoek van het verzoek om wettelijke verplichtstelling bij het Metaalfonds reeds tot uiting gekomen.

De volledigheid vergt, dat hier nog even een enkel woord wordt gezegd over overheveling in omgekeerde richting als hiervoren is genoemd, dus van het bedrijfspensioenfondsen naar een ondernemingsregeling. In gevallen, waarin aan deze handeling zou worden gedacht, betreft het dan zonder twijfel het voornemen om in plaats van de verzekering bij het bedrijfspensioenfondsen te gaan stellen de verzekering van een particuliere maatschappij van levensverzekering. De overheveling in de richting van bedrijfsfonds naar ondernemingspensioenregeling noemt men „contracting-out”.

De metaalnijverheid heeft er blijk van gegeven principiële de „contracting-out” niet te willen zien toegepast.

Het door de Vakraad voor de Metaalnijverheid goedgekeurde reglement van het Bedrijfspensioenfondsen voor de Metaalnijverheid, waarvan de naleving voor de in de sta-

⁴⁾ Zie het artikel van schrijver dezes in „E.-S.B.” van 3 April 1940.

tuten van het fonds opgesomde bedrijven ingevolge de Ministeriële Beschikking van 14 November 1949 verplicht is gesteld, houdt geen mogelijkheid in tot „contracting-out”.

Wij mogen dit feit te mogen beschouwen als een aanwijzing, dat de gedachte dat de pensioenvoorziening evolueert in de richting van het bedrijf, is aanvaard.

Dit mag o.i. worden geconcludeerd, ook al is door artikel 16 van de wet van 17 Maart vóór de Minister van Sociale Zaken de mogelijkheid open gehouden zich van interventies in de toepassing van, door een op grond der wet verplicht bedrijfspensioenfonds, in statuten en reglementen bepaalde verplichtingen der bedrijfsgenoten te bedienen; een artikel, waarvan echter het gebruik wel de allergrootste beperking zal verkrijgen.

Het zou belangrijk zijn te overwegen, of het particuliere levensverzekeringsbedrijf, dat als bekend zich sterk heeft geïnteresseerd voor de ondernemingspensioenverzekering (de zgn. collectieve posten) per saldo nadeel of voordeel van het optreden der verplichte bedrijfspensioenfonds zal ondervinden. Te dezer plaatse is hiervoor geen gelegenheid.

De grote levenskracht en de zin vóór realiteit, die het levensverzekeringsbedrijf in zijn verleden heeft aangetoond te bezitten, belooft, dat de ontwikkeling bij dit bedrijf zal worden geleid in een richting die van een andere praemisse uitgaat dan het hoogst onwaarschijnlijke dat water ook stroomopwaarts kan vloeien.

's-Gravenhage.

G. E. H.

EEN EVENWICHTIGE BETALINGSBALANS IN 1952?

„Welke mogelijkheden en middelen bestaan er tot het in evenwicht brengen van de betalingsbalans van Nederland na afloop van de Marshall-hulp, onder gelijktijdig streven naar een overwegend vrijer internationaal handels- en betalingsverkeer?”

Over deze vraag hebben Professor Dr J. Tinbergen, Professor S. Posthuma en Dr A. de Graaff een prae-advies uitgebracht voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek. In de Zaterdag jl. te Utrecht gehouden jaarvergadering — waarin, dit terloops, uit de naam van de Vereniging de woorden „en de Statistiek” zijn verdwenen — is deze vraag nader aan de orde gesteld.

Het record-aantal ter vergadering aanwezige leden en ook het record-aantal debaters, dat zich aanmeldde, zou tot verheuging aanleiding kunnen geven, ware het niet, dat Professor Tinbergen in zijn antwoord moest beginnen de debaters een opmerking over 13-jarigen voor te houden. Door W. F. Koen was nl. naar voren gebracht, dat de voorlichting aan ons volk ingesteld moest worden op het bevattingsvermogen van de „gemiddelde Nederlander”. En dit bevattingsvermogen zou gelijkgesteld moeten worden met dat van een kind van 13 jaar! Door psychologen wordt beweerd, dat slechts 10 pCt van de mensen geestelijk volwassen zijn op hun vijfendertigste jaar. Is dit percentage van 10 wellicht nog te hoog?

Of vloeien de symptomen, waarop dit oordeel over de vergadering is gebaseerd, wellicht uit een andere oorzaak dan geestelijke onvolwassenheid voort? Ik zou deze vraag niet graag ontkennend beantwoorden; de oorzaak zal elders moeten worden gezocht. En misschien kan een eerste vingervijzing gegeven worden door de 24 debaters (en ook de drie prae-adviseurs) in te delen in een vijftal groepen, welke als volgt kunnen worden omschreven:

1. de debaters, welke in dienst zijn van de Overheid;
2. de debaters, welke nauw verbonden zijn aan groepsbelangen;
3. de debaters, wier dagelijkse werkzaamheden in het bedrijfsleven liggen;

4. de debaters, die sinds jaar en dag hun stokpaardjes berijden;
5. de debaters uit zuiver academische kring.

De grenzen tussen de groepen zijn niet scherp te trekken. De berijders van stokpaardjes bijv. kunnen wellicht ook in één der andere groepen worden ondergebracht. Wat echter wel met deze indeling wordt geïllustreerd is dit, dat slechts de debaters uit de groepen 3 en 5 geheel vrijuit, en zonder enige rem hun standpunt naar voren kunnen brengen en kunnen verdedigen (hierbij laten we groep 4 als onbelangrijk even buiten beschouwing). Temeer geldt dit, indien de discussie zich concentreert op de politiek van de Overheid, en wanneer het voorts de loon- en prijs-politiek betreft. Sprak de heer Roemers niet over „wij”?

Het valt dan te betreuren, dat het aantal sprekers uit groep 5 te gering was. De sprekers uit het bedrijfsleven konden hun zienswijze naar voren brengen, en hebben dit ook gedaan, doch daarnaast werd gesteld de zienswijze niet van de onbevooroordeelde neutrale academicus, doch die van belangengroepen of de Overheid. En deze laatste zienswijze is de zakenlieden wel voldoende bekend uit de zeer vele contacten, die zij hebben met overheidsinstanties.

Het verhaaltje van de schooljongen — ons weer verteld door één der debaters — moge hier nogmaals worden aangehaald. De jongen verwachtte, dat een opstel geschreven zou moeten worden over „De Olifant”. Hij bereidde zich hierop voor. Het onderwerp, dat werd opgegeven, was echter „De Mier”, waarop de jongen schreef: „de mier kroop in de slurf van de olifant. . . .” en daarna volgde zijn geprepareerd opstel. De bovengenoemde indeling in vijf groepen, en het geringe aantal academici onder de debaters verklaart wellicht het feit, dat in vele gevallen gesproken werd over de eigen „olifant” i.p.v. over „de mier” — hoe groot en belangrijk „de mier” dan ook geweest moge zijn. Kan hieruit ook het geringe bevattingsvermogen worden verklaard?

Wellicht vloeit uit dit praten — of moeten praten — over de eigen olifant ook voort, dat enkele debaters argumenten naar voren brachten, die de vergadering van onze Vereniging niet sierden. Opmerkingen over proletariërs, bokkensprongen der ideologie en een geloofsbelijdenis horen hier toch niet thuis?

Na deze enkele algemene opmerkingen zou ik het verflag van de debatten willen beginnen met het aanstippen van enkele misverstanden, welke, zoals bleek, waren gerezen. Deze misverstanden vloeiden voornamelijk hieruit voort, dat noch de vraagstelling, noch de prae-adviezen geheel werden begrepen. Allereerst had de vraagstelling *betrekkend op het jaar 1952*, het jaar waarin, naar verwacht moet worden, de Marshall-hulp zal worden beëindigd. De opmerkingen over het prae-advies van Professor Posthuma zouden wellicht enigszins anders geweest zijn, en in zijn antwoord op de vragen heeft de prae-adviseur hier ook op gewezen. Professor Posthuma achtte het nl. niet onmogelijk om onder de huidige omstandigheden tot een minder stringente deviezencontrole of misschien zelfs tot een vrij internationaal ruilverkeer over te gaan. Het zou echter kunnen blijken, dat onder de huidige omstandigheden, waarop de Marshall-hulp een zo belangrijke invloed heeft, wij op drijfzand terecht zouden komen, hetwelk onder onze voeten zou wegzinken bij het verminderen of vervallen van deze hulp. En hiervoor is Professor Posthuma, op grond van de gegevens van Professor Tinbergen en van gegevens van de O.E.E.C., bevreesd.

Professor Posthuma werd op grond van deze redenering — wat de *mogelijkheden* uit de vraagstelling betreft — de pessimist genoemd. Professor Tinbergen daarentegen, op wiens cijfers het pessimisme van Professor Posthuma mede was gebaseerd, zou de zonnige optimist zijn. Hij „voorspelt” immers voor 1952 een evenwicht in de beta-

lingsbalans, een stijging van de export tot 160 pCt van het huidige peil, een stijging van de arbeidsproductiviteit tot 121 pCt van 1948, een herstel van de vooroorlogse concurrentieverhoudingen enz.

Nog té weinig wordt de werkwijze van de wiskundige economie en econometrie begrepen. De opmerkingen van Dr G. A. Kohnstamm, J. M. den Uyl en Dr F. W. C. Blom, over de relatie tussen nationaal inkomen en de invoer, en over de prijselasticiteit, alsmede het antwoord hierop van Professor Tinbergen zullen zeer verhelderend zijn voor hen, die dit prae-advies willen begrijpen. Wij willen hier alleen nogmaals onderstrepen, zoals ook door Professor Tinbergen in zijn prae-advies, en in zijn antwoord aan de debaters uitdrukkelijk wordt gedaan, dat zijn prae-advies geen voorspelling bevat. Overigens moge voor dit min of meer technische gedeelte naar het te publiceren verslag worden verwezen.

Volgens Professor Tinbergen was zijn bedoeling geen andere dan een taakstelling te geven, uitgaande van bepaalde praemissen. De taakstelling is dus: de arbeidsproductiviteit verhogen tot 121 pCt, de uitvoer tot 160 pCt, het kostenpeil op internationaal niveau brengen enz. Acht men dit onbereikbaar, des te somberder wordt het beeld van de toekomst. Acht men de praemissen, waarvan Professor Tinbergen uitging, onaanvaardbaar, des te zwaarder zal wellicht de taak worden, waarvoor we ons de komende jaren geplaatst zouden zien, indien we in 1952 een vrij internationaal handels- en betalingsverkeer zouden wensen.

Omtrent de middelen tot het in evenwicht brengen van de betalingsbalans van Nederland bestond minder misverstand. Ir Keus merkte op, dat Professor Tinbergen zich helaas vrijwel alleen met de „mogelijkheden” had bezig gehouden. Dat de discussie over de middelen zich concentreerde om de prae-adviezen van Professor Posthuma en de heer de Graaff is dan ook begrijpelijk.

Veel nieuws leverde deze discussie overigens niet op. Een tekort op de betalingsbalans zal bestaan, wanneer de som van totale consumptie en investering groter is dan het nationaal product. Dit is een kwestie van definitie. En dat een tekort op de betalingsbalans alleen opgeheven kan worden door beide of één van de eerstgenoemde posten te verlagen, of de productie te verhogen, volgt daar automatisch uit. We hebben hier te doen met een reëel probleem en geenszins met een zuiver monetair probleem. Voor zover de oplossing derhalve toch gezocht wordt in de monetaire sfeer, zal daarbij aangegeven moeten worden hoe de maatregelen hier zullen doorwerken op ieder der drie grootheden in de definitie, want zonder deze doorwerking zal de oplossing uitblijven.

Bij de keuze van de middelen, die toegepast kunnen worden om de consumptie of de investeringen te beperken, resp. de productie te verhogen, doet zich nu deze moeilijkheid voor, waarop door Professor Posthuma in zijn antwoord nog uitdrukkelijk werd gewezen, dat we hier niet te doen hebben met van elkaar onafhankelijke grootheden. Verhoging van de investeringen kan gepaard gaan met een ongunstig effect op de productie. Een achterblijven van de reële lonen kan eveneens de arbeidsproductiviteit, en daarmee de productie, ongunstig beïnvloeden enz.

Het is onder deze omstandigheden ook vrijwel onmogelijk om de middelen, die beschikbaar zijn om ieder der drie grootheden te beïnvloeden, afzonderlijk te behandelen. Men is het er over eens, dat de beste oplossing ligt in het opvoeren van de productie, in totaal, als ook het opvoeren van de productie per hoofd; de arbeidsproductiviteit moet stijgen. Er moet harder en efficiënter gewerkt worden (niet alleen door de arbeiders) en er moet meer worden geïnvesteerd. T.a.v. dit laatste schrijft Professor Posthuma weliswaar uiterste zuinigheid voor, doch, zoals hij in antwoord op een vraag van Dr A. A. van Rhijn mededeelde, slechts in die zin, dat niet-productieve of minder productieve investeringen moeten worden vermeden. Bij de woningbouw zou bijv. zuiniger te werk kunnen worden gegaan

zonder nadelige gevolgen voor de omvang van het nationaal product. Niet zozeer door de woningbouw te beperken of de kwaliteit te verlagen (zoals de heer Verhorst veronderstelde) doch door bijv. voorschriften van de Schoonheidscommissies, welke tot „dure” bouw leiden, te laten vervallen. Een rationeler en meer efficiënte bouw zou mogelijk zijn.

Ter verwezenlijking van de genoemde doeleinden vraagt Ir Keus meer prikkels, bijv. door het beëindigen van de stringente „full employment” politiek voor de arbeiders, en een herziening van de belastingen voor de hogere inkomens-trekkers en de ondernemers. Hij vraagt een hoge rente om sparen aantrekkelijk te maken en wil, evenals Mr H. F. van Leeuwen, een omschakeling van arbeid van niet essentiële naar wel essentiële takken van voortbrenging. Mr J. Wilkens bepleit een ander belastingstelsel om verspilling van tijd en energie, nl. in de strijd tegen de fiscus — en van deze laatste tegen de belastingbetaler — te vermijden. De heer Justus Meyer wil, om de enorme achterstand, die we op de Verenigde Staten hebben, „industrial and agricultural men” aankweken, en Dr G. A. Kohnstamm vraagt om dezelfde reden meer „incentives”. „Uns fehlt, die Tat” citeert hij. Professor Dr M. J. H. Smeets stelt voor om de afschrijvingen op nieuwe machines belastingvrij te maken. Dr A. de Graaff tenslotte noemde in zijn prae-advies als vereisten een beëindiging van de inflatoire financiering van staatstekorten — waarbij Dr F. R. Boot voorstelde om de staatsschuld aan te grijpen, daar het alternatief een aangrijpen van de gulden betekent — en een beëindiging van de goedkoopgeldpolitiek.

Niet alleen is een aantal dezer middelen niet tegelijkertijd toepasbaar, daar zij strijdig zijn, doch tevens wordt in enkele gevallen direct of indirect ingegrepen in bijv. de omvang van de consumptie. Voor J. M. den Uyl echter is de consumptie een postulaat, geen resultaat. D. Roemers acht een handhaving van het reële loon op het huidige peil niet voldoende, doch wil dit hoger zien om daarmee de arbeidsproductiviteit gunstig te beïnvloeden, en ook de efficiency in het productieproces. De heer Smulders zou zich met een loonsverlaging kunnen verenigen, mits deze in de eerste plaats zou drukken op de kleine gezinnen.

Het is over het algemeen niet moeilijk vrijwel alle genoemde sprekers onder te brengen in één der eerste drie groepen, die ik boven noemde. De standpunten zijn door de „partijen” voor de zoveelste maal verdedigd, zonder dat de objectieve buitenstaanders hun mening en oordeel hebben gegeven. Of mogen Professor Posthuma en Professor Tinbergen tot groep 5 worden gerekend? Dan valt het zeer te betreuren, dat naast het voortreffelijke prae-advies van eerstgenoemde en diens beantwoording van de vragen, Professor Tinbergen zich t.a.v. de „middelen” een zo grote mate van beperking heeft opgelegd. De noodzaak van belastingherziening, van meer prikkels en „incentives” zou nogmaals zijn onderstreept, zoals Professor Tinbergen dat in zijn antwoord reeds in zeker opzicht deed.

Bij de middelen om tot een evenwichtige betalingsbalans te komen is in het bovenstaande niet ter sprake gekomen de handelspolitiek. Dr de Graaff stelt het in zijn prae-advies zo, dat de handelspolitiek ook geen middel is om het betalingsbalansprobleem op te lossen. De handelspolitiek als middel tot oplossing van de moeilijkheden t.a.v. de betalingsbalans is dood en hiervoor in de plaats is de deviezenpolitiek getreden.

Deze stelling is door Mr P. A. Blaisse aan de hand van een zevental punten bestreden. Ik moge de geïnteresseerde lezer hiervoor en voor het antwoord van Dr de Graaff verwijzen naar het verslag van de vergadering. Dit zij mij ook vergund t.a.v. het betoog van de heer Justus Meyer over de Bankwet 1947, het pleidooi van Mr Dr M. A. G. Hart-hoorn voor internationale samenwerking, de opmerkingen van Dr A. A. van Rhijn over de wijze, waarop beperking van de invoer zou moeten plaatsvinden en de mening daarover van Professor Posthuma en Professor Tinbergen

en tenslotte de door Mr H. F. van Leeuwen aanbevolen synchronisatie tussen de Marshall-hulp en de projecten, waarvoor deze hulp wordt gebruikt, en een soortgelijke synchronisatie bij de herstellfinanciering.

Nog één opmerking, niet zozeer over de inhoud van de prae-adviezen als wel over de methode, welke bij het samenstellen van het prae-advies door Professor Tinbergen werd gevolgd, zij mij vergund. Deze methode is in de vergadering eveneens ter sprake gebracht en daarbij is wederom gebleken, welke misverstanden nog bestaan t.a.v. het gebruik en de bruikbaarheid der econometrie. In het bovenstaande werd daar reeds op gewezen. Hierbij zij nog opgemerkt, dat terecht door J. A. Verhorst op kwantificering der problemen werd aangedrongen. Een juiste keuze uit de „middelen” zal er eerder door mogelijk zijn.

Bij de pogingen echter om een inzicht te verkrijgen in de mogelijke toekomstige ontwikkeling is het zeker gevaarlijk de kwantitatieve methode toe te passen. Hierin zijn wij het geheel met de heer W. J. van de Woestijne eens. Of deze methode ook té gevaarlijk is, zoals de heer v. d. Woestijne meent, hangt o.i. echter geheel af van de probleemstelling, die men kiest, waarin begrepen de werkwijze die men denkt te volgen ter bereiking van het gestelde doel en de voorwaarden, die men daarbij stelt.

Men moet roeien met de riemen, die beschikbaar zijn (waarbij de kwaliteit der riemen niet uit het oog mag worden verloren), of men moet niet roeien en zich maar laten drijven.

Wij mogen dit verslag niet eindigen alvorens onze dank te hebben uitgesproken aan Professor Mr A. C. Josephus Jitta voor de wijze, waarop hij deze en voorgaande vergaderingen heeft geleid. Zijn beurt van aftreden is gekomen. Een zware taak rust op zijn opvolger.

Rotterdam.

D. H. VAN DONGEN TORMAN.

DE XXIste CONFERENTIE VAN HET COMITÉ MARITIME INTERNATIONAL.

Het mag zeker niet aan chauvinisme worden toegeschreven, wanneer de einde September te Amsterdam gehouden Conferentie van het Comité Maritime International als bijzonder geslaagd wordt beschouwd. Tot dit resultaat droegen vele factoren bij: de zakelijke en deskundige wijze, waarop de onderwerpen, die op de agenda stonden, werden behandeld; de voldoening, dat althans over één voor de praktijk van de zeevaart belangrijke regeling volledige internationale overeenstemming kon worden bereikt; het representatieve karakter van de delegaties, waarin de drie categorieën: reders, assuradeuren en juristen ruimschoots waren vertegenwoordigd, en de actieve medewerking van de Amerikanen — een novum in de vijftigjarige geschiedenis van het C.M.I.; last, but not least de voortreffelijke leiding van de president, als hoedanig de voorzitter van de Nederlandsche Vereeniging voor Zee-recht, Prof. Mr J. Offerhaus, werd gekozen. Bij dit alles vormde de zorg, door Nederlandse gemeentebesturen, havenautoriteiten en rederijen betoond om de buitenlandse gasten het verblijf aangenaam te maken, een passende omlijsting.

Het „pièce de résistance” vormde de herziening van de York-Antwerp Rules betreffende de avarij-grosse. Zoals onlangs hier ter plaatse¹⁾ reeds is uiteengezet, was de stoot gegeven door een op de vorige Conferentie te Antwerpen in 1947 ingediend voorstel, Rule XXII zodanig te wijzigen dat de wettelijke interessen in de haven van bestemming op 50 pCt zouden worden vastgesteld, in plaats van de ter plaatse gebruikelijke. Daarmede was de steen aan het rollen gebracht. De York-Antwerp Rules waren destijds door de International Law Association tot stand gebracht, doch in de laatste jaren heeft de scheepvaartwereld er de voorkeur aan gegeven alle zeerechtelijke aangelegenheden

bij uitsluiting door het hiervoor meest deskundige lichaam, nl. het C.M.I., te doen behandelen. Met de I.L.A. moest dus een zeker vergelijk worden getroffen over de verdere te volgen procedure, hetgeen in drieën voege werd bereikt, dat de I.L.A. bereid was de behandeling over te laten aan het C.M.I., mits het eindresultaat ter goedkeuring aan de I.L.A. zou worden voorgelegd. Toen eenmaal op één punt herziening van de Rules aan de orde was gesteld, kwam der wenselijkheid naar voren de Rules ook in andere opzichten te herzien, mede met de bedoeling zodoende de tegen de Rules bestaande bezwaren in de Verenigde Staten, waar men deze nooit had willen aanvaarden, te ondervangen. Een internationale commissie toog met dit doel voor ogen aan het werk en de voorstellen dezer commissie werden nu te Amsterdam ter tafel gebracht.

Van ingrijpende aard waren de voorgestelde wijzigingen geenszins, want in de 25 jaren, dat de York-Antwerp Rules, zoals deze in 1924 te Stockholm waren gewijzigd, toepassing hadden gevonden, hadden zij tot weinig klachten aanleiding gegeven. Het ging dan ook voornamelijk om technische details, waaromtrent onder dispatcheurs, assuradeuren en reders verschillende interpretaties bestonden, hetgeen een verduidelijking van deze punten wenselijk maakte.

Een der punten, waarover aanvankelijk een uitvoerig debat dreigde te ontstaan, betrof de voorgestelde interpretatieregel. Deze dankte haar ontstaan aan een uitspraak van de Engelse rechter in de zaak van de „Makis”, waarbij was beslist, dat de genummerde regels niet absoluut golden ten aanzien van het daarin bepaalde, doch door de geletterde regels beheerst bleven. De uit deze beslissing, welke de gangbare opvatting hieromtrent omver wierp, voortvloeiende moeilijkheden had men in Engeland trachten op te heffen door een overeenkomst tussen reders en assuradeuren, het zgn. „Makis agreement”. Men wenste evenwel de juiste wijze van interpretatie in de Rules vast te leggen door deze te doen voorafgaan door een bepaling volgens welke avarij-grosse zal worden geregeld overeenkomstig de geletterde Rules, behalve wanneer de genummerde Rules van toepassing zijn. Ofschoon de bedoeling duidelijk was en daarover ook geen meningsverschil bestond, rezen bezwaren tegen de formulering, die juridisch niet feilloos werd geacht en ten onrechte de indruk wekte niet slechts het gemene recht, doch ook toepassing van de beginselen van de geletterde Rules uit te sluiten, zelfs dan, wanneer zulks verenigbaar zou zijn met toepassing van de genummerde Rules. De Amerikanen en Engelsen, die de voorgestelde tekst waren overeengekomen, achtten evenwel een zuiverder juridische redactie overbodig, hetgeen ertoe leidde, dat het desbetreffende Franse amendement werd verworpen.

Van de andere wijzigingen, waarvan een gedetailleerde bespreking en zelfs een summier opsomming hier achterwege moet blijven, hadden o.a. betrekking op de vergoeding in avarij-grosse der zgn. „substituted expenses” (Rules F en XIV), een uitbreiding van het begrip „noodhaven” (Rule X sub a), een verduidelijking van hetgeen onder „wages” moet worden verstaan (Rule XI), in het algemeen een juistere formulering naar aanleiding van in de praktijk gebleken twijfelgevallen en onzekerheden over hetgeen al dan niet als avarij-grosse zal worden vergoed.

De gewijzigde tekst werd tenslotte unaniem aanvaard en zal als „York-Antwerp Rules 1950” worden ingevoerd, nadat zij ook door de International Law Association zal zijn goedgekeurd, hetgeen wel als zeker mag worden aangenomen. Daar de wijzigingen ook de volledige instemming van de Amerikaanse delegatie verwierven, kan binnenkort een vrijwel universele toepassing van een uniform avarij-grosse recht worden verwacht.

In het hierboven aangehaalde artikel in dit weekblad werd reeds uitvoerig uiteengezet, waarom de goudclausule in het verdrag van 25 Augustus 1924 tot beperking van de

¹⁾ Zie de artikelen van Prof. Mr J. Offerhaus in „E.-S.B.” van 10 en 17 Augustus 1949.

redersaansprakelijkheid aanvaarding van dit verdrag in de weg had gestaan.

Ter conferentie van Antwerpen in 1947 was een internationale commissie ingesteld met taak een oplossing te zoeken, welke de internationale stabiliteit van de in het verdrag gestelde grens der aansprakelijkheid zou kunnen verzekeren. Deze commissie bracht nu te Amsterdam verslag uit over de door haar verrichte werkzaamheden. Het bleek, dat oorspronkelijk in plaats van de in het verdrag gestelde limiet van een bepaald bedrag per ton een waardegrens, gebaseerd op de helft van de waarde van het schip, verhoogd met vracht en accessores, bij het begin van de reis was overwogen. Dit voorstel kon evenwel geen voldoende instemming vinden, o.a. omdat de waarde van schepen zeer verschillend kan zijn in verschillende landen; de waarde is bovendien geen constant element en zou niet gemakkelijk kunnen worden vastgesteld; tenslotte zou bij dit systeem de aansprakelijkheid van de reder van een modern, hoogwaardig schip aanmerkelijk groter zijn dan van een oud en slecht onderhouden schip. Ook tegen andere voorstellen, door enkele landen gedaan, bleken bezwaren te bestaan, zodat de commissie tot de conclusie kwam, dat het onderwerp nog niet rijp was om op de Conferentie te Amsterdam tot oplossing te worden gebracht. Gelijk vanzelf spreekt verenigde de Conferentie zich met deze conclusie en vond hiertoe des te meer aanleiding, omdat duidelijk was gebleken, dat niet slechts de goudclausule vele landen weerhield het verdrag te ratificeren, doch ook de overige inhoud hiervan onbevredigend werd geacht. Het verdrag bevat nl. een compromis tussen twee systemen, het Engelse systeem, volgens hetwelk de aansprakelijkheid van de reder wordt beperkt tot een bepaald bedrag per bruto ton en het Continentale systeem (dat vroeger, vóór het in werking treden van de Merchant Shipping Act in de vorige eeuw, ook in Engeland gold), krachtens hetwelk de aansprakelijkheid is beperkt tot de waarde van het schip na het ongeval het zgn. abandonstelsel. Het verdrag stelt de limiet op £ 8 per ton voor schade aan goederen en £ 16 per ton voor schade door dood of verwonding, tenzij de waarde van het schip beneden deze grenzen is gedaald, in welk geval de aansprakelijkheid tot deze waarde is beperkt. Een keuze tussen de twee stelsels is dus eigenlijk niet gedaan en waar de meeste nationale wetgevingen juist óf op het ene óf op het andere systeem zijn gebaseerd, stuit de ratificatie op bezwaren. Van Engelse zijde werd te Amsterdam de noodzaak bepleit de unificatie te bereiken door een welbewuste keuze in plaats van het hinken op twee gedachten, welke weg men in het verdrag heeft gevolgd. Er werd dus op aangedrongen het gehele onderwerp en niet slechts de goudclausule op de helling te nemen, hetgeen leidde tot het besluit de internationale commissie op te dragen het vraagstuk opnieuw in studie te nemen, daarbij de mening van alle nationale verenigingen in te winnen (het oorspronkelijke voorstel was geweest deze opdracht uitsluitend aan de Amerikaanse vereniging in plaats van aan de internationale commissie te verstrekken) en eventueel een nieuw ontwerp-verdrag aan de volgende Conferentie voor te leggen. Een Nederlands voorstel om daarbij de bestaande conventie tot uitgangspunt te nemen en zodoende een zekere continuïteit in de behandeling door het C.M.I. te verzekeren, werd verworpen, zodat aan de commissie algehele vrijheid is gelaten, voorzeker een merkwaardig voorbeeld van een weder afbreken van een reeds in een door 12 staten geratificeerd verdrag neergelegde unificatie, omdat deze niet doelmatig werd geacht.

Na de oorlog zijn in de Verenigde Staten vele schepen onder hypotheccair verband naar het buitenland verkocht, hetgeen de wens van Amerikaanse zijde verklaart om behalve in het land van de vlag van het schip ook in andere landen, waar zich het schip mocht bevinden, dit hypotheekrecht te kunnen uitoefenen. Een rondvraag ter Conferentie wees uit, dat uitoefening van het executierecht van vreem-

de hypothecken in de meeste landen mogelijk is, niet evenwel in Engeland en de Verenigde Staten. Een resolutie werd daarom aangenomen, waarin aan de zeerechtverenigingen van de landen, waarin dit recht niet wordt verleend, verzocht wordt bij hun Regeringen op een wijziging van de desbetreffende wetgeving in de gewenste zin aan te dringen; daar uitoefening van het executierecht ondenkbaar is zonder voorafgaande erkenning van de vreemde hypotheek, werd tevens ratificatie aanbevolen van het verdrag van 1926 tot unificatie van zekere regelen betreffende bevorrechte schulden en hypothecken, waarin deze wederzijdse erkenning is vastgelegd.

Een ook reeds vroeger op de agenda verschenen onderwerp is dat van de door-cognossemten. Het is in het bijzonder de President van de Zweedse vereniging, de heer A. Bagge, die niet ontmoedigd door de koele ontvangst, welke zijn voorstellen tot invoering van een internationaal vervoerdocument, bruikbaar voor vervoer door verschillende vervoerders en met verschillende vervoermiddelen (ter zee, per rail, langs de weg, door de lucht), bij vorige gelegenheden werd geboden, onvermoeid zijn pogingen voortzet hiervoor instemming bij belanghebbenden te vinden. Thans werd voorgelegd een voor-ontwerp voor een internationaal verdrag betreffende gecombineerd vervoer, opgesteld door een commissie van verladers van de Internationale Kamer van Koophandel. Het daarin gevolgde principe is, dat de eerste en de laatste vervoerder tegenover de rechthebbende volgens het vervoerdocument aansprakelijk zullen zijn voor schade of verlies van het goed, wanneer deze ook gedurende het vervoer mocht zijn ontstaan; deze vervoerders zullen evenwel regres kunnen nemen op de vervoerder van het gedeelte van het vervoer, waarop de schade of het verlies hebben plaatsgevonden. De aansprakelijkheid wordt overigens geregeld overeenkomstig de voor iedere soort van vervoer bestaande regels (Hague Rules voor het zeevervoer, Verdrag van Warschau voor het luchtvervoer, Verdrag van Bern voor het spoorwegvervoer, het in voorbereiding zijnde verdrag voor het internationale wegvervoer). Bij de vervoerders, in het bijzonder de reders, bestaan ernstige bedenkingen tegen een dergelijk systeem van collectieve aansprakelijkheid, waarvan men de risico's niet kan overzien en bovendien is niet gebleken, dat de handel hieraan grote behoefte gevoelt. De uiterst practisch ingestelde Engelse delegatie voerde dan ook een krachtige oppositie tegen deze voorstellen en wenste zelfs het onderwerp van de agenda af te voeren. Zover wilden de anderen evenwel niet gaan en men verenigde zich met een resolutie, waarin de zaak opnieuw werd verwezen naar de reeds vroeger ingestelde studiecommissie, met opdracht zich in het bijzonder rekenschap te geven, in welke mate door commerciële kringen het voorgestelde vervoerdocument doelmatig en nuttig wordt geacht.

Meer belangstelling bestond voor het wel zeer praktische onderwerp: conservatoir beslag op schepen, ten aanzien waarvan tot ongerief van de schuldeisers de wetgevingen in de zeevarende landen in menig opzicht uiteenlopen. De door de nationale verenigingen ingezonden antwoorden naar aanleiding van een vragenlijst gaven van deze verschillen een duidelijk beeld. Drie stelsels zijn te onderscheiden:

1. het continentale, volgens hetwelk een crediteur beslag op een schip kan leggen voor iedere schuld van de eigenaar van het schip;
2. het Engelse, dat conservatoir beslag alleen toestaat voor een schuld, die met het schip zelf te maken heeft en
3. het Amerikaans/Schotse, dat een dergelijk beslag als geldig erkent uitsluitend voor met het redersbedrijf samenhangende schulden, doch dan ook op alle schepen van de betrokken debiteur.

Uit de discussies bleek een zekere voorkeur voor het derde stelsel, dat het midden tussen de beide andere

houdt en zowel van Engelse als van Franse zijde was er geneigdheid elkaar tegemoet te komen, de Engelsen door hun recht tot beslaglegging uit te breiden, de Fransen door hun recht te beperken. Het was niet de bedoeling hieromtrent tot een uitspraak te komen, doch besloten werd een internationale commissie in te stellen ter bestudering van alle met unificatie van het beslagrecht samenhangende vragen, welke commissie zo mogelijk een ontwerp-verdrag aan de volgende conferentie zou kunnen voorleggen. De opdracht werd met opzet zo ruim geformuleerd, opdat ook het speciaal door de Nederlandse delegatie ter sprake gebrachte onderscheid tussen de reder-eigenaar en de reder-niet-eigenaar bij de studie onder het oog zou worden gezien.

In herinnering zij gebracht, dat het C.M.I. in 1937 te Parijs reeds een ontwerp-verdrag betreffende conservatoir beslag op schepen had opgesteld, doch dit ontwerp was beperkt tot gevallen van aanvaring. Tot intrekking van deze ontworpen partiële regeling werd geen aanleiding gevonden.

Over het door Prof. Cleveringa opgeworpen denkbeeld om de unificatie van het zeerecht te bevorderen door de jurisprudentie van een in te stellen Internationaal Hof voor Zeevaart- (en eventueel Luchtvaart-) zaken was een vragenlijst rondgezonden, welke nog slechts door enkele nationale verenigingen was beantwoord. Ter Conferentie werd aan Prof. Cleveringa gelegenheid geboden zijn zienswijze nader toe te lichten. De tijd ontbrak voor een grondige bespreking van de vele hieraan verbonden vragen (bijv. zal het Hof rechtspreken over alle geschillen van zeerechtelijke aard of alleen over geschillen betreffende de toepassing van verdragen? Zal het een verplichte of een facultatieve rechtspraak zijn?, enz.); het was dan ook slechts de bedoeling van de Nederlandse delegatie de benoeming van een studiec ommissie voor te stellen. Daartoe was men wel bereid, doch meningsverschil bestond over de formulering van de taak der commissie. De zeer aan hun eigen admiraliteitsrechtspraak gehechte Engelsen toonden weinig sympathie voor de gedachte van een internationaal hof, aan welks uitspraken een hogere waarde zou moeten worden toegekend en wilden daarom het onderzoek zien beperkt tot de vraag, of een dergelijk Hof van enig praktisch nut zou kunnen zijn. Voor een zo beperkte opdracht waren evenwel de andere delegaties niet te vinden, zodat werd besloten aan de commissie geen enkele beperking op te leggen.

Als laatste onderwerp kwam tenslotte nog aan de orde een voorstel van de Franse delegatie (hierin gesteund door Italië) tot wijziging van artikel 10 van het verdrag betreffende cognosementen, regelende de toepasselijkheid van de Hague Rules, in verband met de onzekerheid van toepassing in het vervoer tussen havens van hetzelfde land of tussen een land en zijn overzeese gebiedsdelen. Op grond van het feit, dat dit verdrag door een zeer groot aantal landen is geratificeerd en een wijziging zeer moeilijk bereikbaar zou zijn, alsook omdat de gerezen moeilijkheden niet van ernstige aard worden beschouwd, werd het voorstel met een grote meerderheid verworpen.

's-Gravenhage.

Mr H. E. SCHEFFER.

INGEZONDEN STUK.

DE FRANSE FRANC: TIEN MAAL IN DERTIG JAAR.

Mr W. F. Lichtenauer te Rotterdam schrijft ons:

In het nummer van 9 November jl. las ik met veel belangstelling uw aantekening over de geschiedenis van de franc sedert 1914, zoals u deze hebt ontleend aan een artikel in „L'Economie”¹⁾.

¹⁾ In het staattie op blz. 899, in deze aantekening opgenomen, is een fout geslopen; de eerste kolom geeft niet aan „goudgewicht in mgr. fijn”, maar in mgr. 900/1.000. Red.

Het wil mij voorkomen, dat het interessant is, in dit verband op te merken, dat de geschiedenis van de franc na 1914 niets anders is geweest dan een voortzetting van de ontwikkeling vóór de „franc germinal”. De vicomte Georges d'Avenel heeft in zijn in 1910 geschreven boek „Découvertes d'histoire sociale” daaromtrent zeer belangwekkende gegevens verstrekt. Ik ontleen daaraan de volgende tabel:

Jaar	Intrinsieke waarde volgens het gewicht in zilver	Koopkracht van het zilver	Waarde van de franc, uitgedrukt in de franc van 1910
	fr. c.		fr. c.
1201-1225	= 21,77	× 4,50	= 98
1226-1290	20	4	80
1291-1300	16	4	64
1301-1320	13,40	3,50	47
1321-1350	12,25	3,50	43
1351-1360	7,26	3	22
1361-1375	8,90	3	27
1376-1389	8,90	4	36
1390-1400	7,53	4	30
1401-1410	7,53	4,25	33
1411-1425	6,85	4,25	29
1426-1445	6,53	4,50	29
1446-1450	5,69	4,50	26
1451-1455	5,69	6	34
1456-1487	5,29	6	32
1488-1500	4,64	6	28
1501-1511	4,64	5	23
1512-1525	3,92	5	20
1526-1540	3,92	4	16
1541-1550	3,34	4	13,30
1551-1560	3,34	3	10
1561-1572	3,11	3	9,30
1573-1575	2,88	3	8,60
1576-1579	2,88	3,50	7,20
1580-1600	2,57	2,50	6,50
en 1601	2,57	3	7,70
1602-1614	2,39	3	7,10
1615-1625	2,08	3	6,25
1626-1635	2,08	2,50	5,20
1636-1642	1,84	2,50	4,70
1643-1650	1,82	2,50	4,50
1651-1675	1,62	2	3,25
1676-1700	1,48	2,33	3,45
1701-1725	1,22	2,75	3,34
1726-1750	0,95	3	2,85
1751-1758	0,90	2,33	2,10
1759-1775	0,90	2,33	2,20
1776-1790	0,95	2,10	2

Naar uit deze staat blijkt, heeft van 1200 af tot de Franse revolutie, slechts tweemaal een verhoging van de intrinsieke waarde van de franc plaatsgevonden. Beide keren was het op een dieptepunt van Frankrijks geschiedenis: na de vrede van Bretigny en op een dieptepunt van de voor Frankrijk rampzalig verlopen zeventjarige oorlog. Stijging van de koopkracht van het zilver heeft daarnaast nog op enkele ogenblikken de koopkracht van de franc enigszins verhoogd. De grote lijn gaat echter vrijwel onophoudelijk bergafwaarts.

Voor de kapitaalbezitters heeft de daling van de rentestand deze achteruitgang nog voelbaarder gemaakt.

Het is jammer, dat dit zo zeldzaam knappe en belangwekkende boek van d'Avenel zo weinig de aandacht trekt.

AANTEKENING.

DE ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN FRANKRIJK ONDER DE REGERING-QUEUILLE.

Ter gelegenheid van het feit, dat het toenmalige Franse Kabinet op 10 September 1949 een jaar geleden aan de regering kwam, heeft Queuille, inmiddels afgetreden als Premier, een memorandum¹⁾ gepubliceerd, waarin verantwoording wordt afgelegd van de resultaten der economische en financiële politiek.

In het memorandum wordt geconstateerd, dat in het algemeen lonen, prijzen en geldwezen gedurende het afgelopen regeringsjaar in evenwicht zijn gekomen en dat de productie en de betalingsbalans zich in bevredigende zin hebben ontwikkeld.

¹⁾ Verschenen in „Cahiers français d'information”, nr. 140.

Productie.

De *industriële* productie, waarvan het indexcijfer (basis 1938 = 100) in September 1948 tot 115 was gestegen, onderging in October 1948 een daling tengevolge van de stakingen in de steenkolenmijnen. Sedert November vertoonde het indexcijfer echter weer een stijging en bereikte in Juni 1949 een niveau, gelegen 30 pCt boven het in 1938 bereikte, d.i. ongeveer op het peil van het maximum, dat tussen de beide wereldoorlogen werd bereikt.

Voor de bouwbedrijvigheid bedraagt het indexcijfer nog slechts circa 66 pCt van dat in 1939; wanneer het peil van dat jaar zou worden bereikt, heeft de Franse industriële productie in totaal het hoogste niveau, dat vóór de oorlog werd bereikt, ruimschoots overschreden.

Het tot op heden lage niveau van de bouwbedrijvigheid is voornamelijk te wijten aan financiële omstandigheden, nl. het te geringe rendement voor nieuwbouw, tengevolge van het te lage huurpeil. De arbeidsproductiviteit nam eveneens toe; zo werd in de steenkolenmijnen in Juni 1949 een dagproductie van 1.103 kg per ondergrondse arbeider bereikt tegenover een prestatie van 946 kg in September 1948.

De *landbouw* productie bereikte in 1948 voor de eerste maal sedert de oorlog vrijwel het gemiddelde van de jaren 1930-'39. De overvloedige oogsten van 1948 leidden tot een prijsdaling van landbouwproducten, welke een afneming van de kosten van levensonderhoud tot gevolg had. Volgens de oogstverwachtingen zal in 1949, behalve voor groenten en zuivelproducten, ongeveer hetzelfde productievolume worden bereikt als in 1948.

De Franse Regering, die zich in het bijzonder ten doel heeft gesteld de landbouwproductie te bevorderen, heeft hiervoor grote bedragen uitgetrokken en wel — tegenover uitgaven in 1947 en 1948 van resp. 38 mrd frs en 52 mrd frs, uitgedrukt in francs van 1949 — voor 1949 een bedrag van 73 mrd frs. Het laatste bedrag zal voor 19 mrd frs worden gedekt uit middelen van het „Fonds de Modernisation et d'Equipement” en voor 29 mrd frs worden gefinancierd vnl. uit de begroting van het Ministerie van Wederopbouw.

Het „Fonds de Modernisation et d'Equipement” werd in 1948 ingesteld voor de financiering van het investeringsprogramma, dat is vervat in het „Plan Monnet”. Bij decreet van 1 October 1948 werden taak en middelen van dit fonds uitgebreid.

In 1948 bedroegen de leningen en voorschotten door het fonds verstrekt in totaal 160 mrd frs; in 1949 zullen deze 269 mrd frs bedragen. Deze credieten werden door het merendeel gefinancierd uit het fonds, gevormd door de tegenwaarde van de Marshall-hulp en voorts uit de opbrengst van de 5 pCt Staatslening 1949.

Buitenlandse handel.

Het herstel van de productie in Frankrijk is in hoge mate te danken aan de gunstige ontwikkeling van de import. Uitgedrukt in francs van 1938 bedroeg deze in het eerste halfjaar 1949 4,1 mrd frs tegenover 3,5 mrd frs in de tweede helft van 1948 en 3,8 mrd frs in 1938. Van de totale maandelijksse invoer maakt de Marshall-hulp ongeveer een derde gedeelte uit.

Aangezien de uitvoer sterker toenam dan de invoer ontwikkelde het dekkingspercentage zich in zeer gunstige zin. Dit bedroeg in September 1948 49 tegenover in Juni 1949 reeds 62. Voor de totale buitenlandse handel van Frankrijk (dus inclusief de handel met de Franse overzeese gebiedsdelen) bedragen deze percentages resp. 64 en 90. In Augustus bedroeg dit percentage 87; in September 79. Deze daling is het gevolg van de invoerpolitiek van de Regering; in verband met de droogte dienden grote hoeveelheden boter, kaas en groenten in de Europese landen te worden aangekocht. Deze additionele importen konden echter worden gedekt met de meerdere inkomsten uit het toeristenverkeer.

Tengevolge van de verbeterde handelsbalanspositie was Frankrijk in staat verschillende tranches van de sedert de bevrijding in het buitenland gesloten leningen af te lossen, waardoor het gezamenlijke debetsaldo van de Franse monetaire accoordrekeningen met het buitenland terugliep van \$ 410 mln in November 1948 tot \$ 225 mln in het begin van Augustus 1949.

Handelsomzetten, prijzen en lonen.

Onder de Regering Queuille is het merendeel der distributiemaatregelen afgeschaft en heeft de periode van schaarste plaats gemaakt voor een tijd van betrekkelijke overvloed.

De ongunstige toestand op sociaal, economisch en politiek gebied, die was ingetreden in de periode voordat de Regering Queuille aan het bewind kwam, had een haussementaliteit met zich gebracht, welke door het eindigen van de Octoberstakingen nog werd versterkt. Het algemeen indexcijfer van de groothandelsprijzen, dat in Juni 1948 1.691 bedroeg, bereikte in November 1948 het maximum van 1.977. (Tot die maand waren de indexcijfers van industriële groothandelsprijzen en van voedingsmiddelen voortdurend gelijktijdig gestegen). Terwijl evenwel het indexcijfer van de industriële groothandelsprijzen tot Februari 1949 (2.159) bleef stijgen, daalden de groothandelsprijzen van voedingsmiddelen — welke aanvankelijk in Augustus 1948 een belangrijke stijging hadden ondergaan tengevolge van het verhogen van de graanprijs van 1.850 frs tot 2.300 frs per quintaal —, zodat het indexcijfer, dat in November 1948 nog 1.904 bedroeg, tot 1.548 in Juni 1949 daalde.

Deze daling was het gevolg van het overvloedig aanbod van landbouwproducten (wijn, varkensvlees, aardappelen en eieren) in die periode. Door deze snelle prijsdaling werd de haussementaliteit doorbroken en het totstandkomen van een algemene prijsstabilisering begunstigd.

De lonen konden, afgezien van zekere onvermijdelijke correcties, welke in het eerste kwartaal, nadat het Kabinet-Queuille aan het bewind was gekomen, plaats moesten hebben en die ten dele voortvloeiden uit het honoreren van door vorige regeringen op zich genomen verplichtingen, in het algemeen op het niveau van de jaarwisseling worden gehouden.

Het reële loon is gestegen, hetgeen blijkt uit het feit, dat het indexcijfer van de detailhandelsprijzen, dat weliswaar niet precies samenvalt met het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud, doch wel enige indruk van de beweging van dit cijfer vermag te geven, sedert Januari 1949 iets is gedaald, zodat het zich in Juni 1949 op een iets lager niveau bevond dan in September 1948.

De werkloosheid bedroeg in September 1949 slechts 3 pro mille van de werkzame beroepsbevolking; in enkele bedrijfstakken moest echter een verkorting van de werktijd worden ingevoerd.

Monetaire vraagstukken.

Het inflatieverschijnsel heeft voortdurend de aandacht van het Kabinet-Queuille geëist. Met het oog op het feit, dat de kaspositie van de Overheid van invloed is op het begrotingsevenwicht, heeft de Regering er voor gezorgd, dat vóór het einde van 1948 een wet werd aangenomen, waarbij zekere maxima voor de openbare uitgaven werden vastgesteld.

Het evenwicht tussen inkomsten en uitgaven van de Schatkist werd bereikt zonder verhoging van het plafond voor de voorschotten van de Banque de France aan de Staat; op 31 Maart 1949 werd dit plafond zelfs verlaagd van 200 mrd frs tot 175 mrd frs.

Ter verdere bestrijding van de inflatie vond een herziening plaats van de beperkende bepalingen m.b.t. de credietverlening door de particuliere banken, welke bepalingen ontoereikend waren gebleken om de inflatie te beteugelen. Voor iedere bank afzonderlijk werd een plafond vastgesteld

voor herdisconteringen bij de Banque de France. Voorts diende door iedere bank een kasreserve van 20 pCt aangehouden te worden tegenover de na 1 October 1948 a deposito geplaatste gelden, terwijl uit de vóór 1 October ontvangen deposito's geen credieten meer mochten worden verleend.

Deze regeling heeft nu sedert bijna een jaar gewerkt zonder dat de toeneming van de productie of de export in gevaar werd gebracht, terwijl zij de ondernemingen er toe heeft gebracht in sterkere mate weerstand te bieden aan prijsverhogingen door leveranciers en voorts tot het — zij het met verlies — verkopen van voorraden of andere activa, welke in feite overtollig waren.

Deze politiek van de Franse Regering op monetair gebied heeft er in sterke mate toe bijgedragen de waarde van de franc te stabiliseren en een tendentie tot prijsdaling teweeg te brengen.

De totale geldhoeveelheid, die in het vierde kwartaal van 1948 was toegenomen met 222 mrd frs, vertoonde in het eerste kwartaal van 1949 een stijging van niet meer dan 117 mrd frs. Deze toeneming kan, de ontwikkeling van het handelsverkeer en de versterking van de deviezenvoorraad van het „Fonds de Stabilisation” in aanmerking genomen, volgens het memorandum van Queuille, niet als verontrustend worden aangemerkt. Het indexcijfer van de geldhoeveelheid bedroeg in Juni 1949 1.178 (basis 1938 = 100), terwijl de groothandelsprijzen sedert het begin van het jaar om het indexcijfer 1.850 hadden geschommeld.

Ook uit de verandering in de koers op de vrije markt in Zwitserland bleek het herstel van de Franse franc. De koers van de Franse franc te Genève, die geleidelijk was gedaald van 1,10 Zw. frs in Juli 1948 tot 0,48 Zw. frs per 100 Fr. frs in December 1948, vertoonde sedert het einde van Januari 1949 een snelle stijging tot meer dan 1,20 Zw. frs in Juni 1949.

Een ongeveer parallel verloop vertoonde de officiële koers, waartegen de gouden Napoleon (20 frs nominaal) te Parijs kon worden ingewisseld. Deze was gestegen van 4.100 frs in Augustus tot 6.200 frs in October en December 1948, doch vertoonde sindsdien een in snel tempo toenevende daling, zodat in Juni 1949 het niveau van Augustus 1948 weer was bereikt.

De vooruitzichten in verband met het gevoerde beleid.

In voorgaande jaren is de betekenis van de zomerperiode voor de ontwikkeling van de Franse conjunctuur overduidelijk gebleken. Zowel in 1947 als in 1948 begon zich in de zomer een prijsbeweging in opwaartse richting te ontwikkelen. De hausse zette telkens in met een sterke toeneming van de vraag naar bankcrediet. Telkenmale was het hoge niveau, waarop de graanprijzen werden vastgesteld, de aanleiding tot het zich ontwikkelen van inflatoire tendenties, zodat telkenmale weer in de herfst loon- en prijsstijgingen tot ontwikkeling kwamen.

Teneinde het sedert het begin van 1949 op zo gelukkige wijze herstelde evenwicht niet te verstoren, heeft de Franse Regering besloten, dit jaar de graanprijzen niet noemenswaard te verhogen, waardoor zij de nadelige gevolgen van een verhoging van de broodprijs wist te voorkomen.

Tengevolge van de aanhoudende droogte in de zomer trad een prijsstijging in voor enige voedingsmiddelen. Door een groots opgezet invoerprogramma, waarvan de realisering mogelijk werd gemaakt door de verbeterde deviezenpositie, is de Regering er in geslaagd deze prijsstijging af te remmen.

Volgens het memorandum moet het op deze wijze de Regering gelukken een einde te maken aan de „ongemotiveerde bezorgdheid” over de toekomst van de munt. Ten overvloede, heeft de Regering-Queuille uitdrukkelijk bevestigd, dat zij haar politiek van het veilig stellen van de munt zal handhaven, zonder welke, volgens de woorden van Queuille, „toute augmentation de salaires court le risque de n'être qu'une duperie”.

Inmiddels is het Kabinet-Queuille ten val gekomen ten gevolge van de interne tegenstellingen in het Kabinet met betrekking tot de in verband met de devaluatie te volgen loon- en prijspolitiek.

Het is de vraag, of het Kabinet-Bidault, dat op 28 October jl. aan de regering kwam, waarin Queuille het vice-premierschap heeft aanvaard en waarin Petsche Minister van Financiën is gebleven, erin zal slagen — o.a. door snering van het staatsbudget en verdere opvoering van de productie —, zodanige voorwaarden te scheppen, dat de loonstop kan vervallen en uiteindelijk tot een stelsel van vrije lonen en prijzen kan worden teruggekeerd.

's-Gravenhage.

H. VEENSTRA.

INTERNATIONALE NOTITIES.

HET BRITSE AARDNOTENPROJECT.

Zoals bekend, werden op 5 Februari 1947 de plannen voor de gemechaniseerde oogst van aardnoten in Tanganyika, in de vorm van een Witboek, door de Britse Regering gepubliceerd.

Het oordeel over deze plannen, welke bekend staan als het Britse aardnotenproject, was en is nog steeds, gunstig. Men beschouwde het project, dat enerzijds een poging moest zijn tot de ontsluiting van braakliggende koloniale gebieden met moderne technische middelen, anderzijds een bijdrage tot de oplossing van het na-oorlogse internationale vetvoorzieningsprobleem, als een mijlpaal in de Britse koloniale geschiedenis. Enige tijd geleden is door de „Overseas Food Corporation”, de organisatie, die met de uitvoering van de plannen werd belast, het eerste verslag over de werkzaamheden gepubliceerd. Dit verslag, dat de periode tot 31 Maart 1949 bestrijkt, werpt nu, volgens de „Neue Zürcher Zeitung” van 17 November jl., een zo schrill licht op de vele misstanden en foutieve berekeningen, die bij de uitvoering van het project te voorschijn traden, dat deze voldoende aanleiding zouden kunnen geven, aldus het blad, tot een nieuwe politieke aanval tegen de Labour-regering van de zijde der oppositie. Het blijkt nl., dat enerzijds de opbrengst, alsmede de bebouwde oppervlakte, sterk bij de geraamde cijfers zijn achtergebleven, terwijl anderzijds de kosten van het project ver uitkomen boven de gecalculerde bedragen. Zo bedroegen de kosten van voorbereiding van de 7.700 acres, die in het eerste jaar (1947) werden beplant — van de geraamde 150.000 acres — tienmaal zoveel als men had berekend.

Verder heerste bij de contrôle op de uitgaven grote verwarring; bovendien zag men geen kans een oplossing te vinden voor de ernstige personeels- en materiaalproblemen.

Tot 31 Maart jl. had de Britse Regering een tekort te incasseren van £ 9,2 mln. Het spreekt vanzelf, dat over deze teleurstellende resultaten, vooral in de kringen der oppositie, nogal wat rumoer is ontstaan. Niettemin, zo besluit de „N.Z.Z.”, mag men hopen, dat na deze bittere ervaringen het kind niet met het badwater zal worden weggegooid. Het blad acht het Oostafrikaanse aardnotenproject van de Britse Regering nog altijd een belangrijke stap in de richting van de ontsluiting van braakliggende gebieden.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Gedurende de afgelopen week werd het reeds enigszins merkbaar, dat in dit gedeelte van de maand niet al te veel schat-kistpapier vervalt. Wanneer de banken onder deze omstandigheden liquide middelen behoeven, kan dit niet geheel op de gebruikelijke wijze — niet verlengen van vervallend papier — worden opgevangen, en wordt de geldmarkt dus eerder beïnvloed dan in perioden, waarin grote bedragen

aan schatkistpapier tot aflossing komen. De balans van De Nederlandsche Bank per 14 November gaf reeds enige symptomen van verminderende geldruimte te zien, ofschoon een maandmedio en geen maandultimo werd gepasseerd. Het tegoed van banken bij de Circulatiebank daalde met f 11 mln, de voorschotten en beleningen stegen met f 4 mln.

De noteringen op de geldmarkt trokken gedurende de verslagweek nog niet in merkbare mate aan. De callgeldnotering bleef op $\frac{3}{8}$ pCt gehandhaafd. Het korte termijn schatkistpapier werd op onveranderde disconto's gevraagd: December op $\frac{7}{8}$ pCt, Januari- en Februaripromessen op $1\frac{1}{16}$ pCt. Mei- en Junipapier werd tegen $1\frac{3}{8}$ pCt aangeboden.

Op de aandelenmarkt bestond er gedurende de verslagweek enige vraag naar aandelen van internationale concerns, waardoor de koersen van A.K.U., Philips, Lever Bros en Kon. Petroleum enigszins stegen. Wellicht speelden aankopen van hen, die zich door geruchten over de Amerikaanse goudprijs tot afstoting van certificaten van Amerikaanse aandelen hebben laten verleiden, hierbij een rol.

Het indexcijfer van Indonesische aandelen brokkelde verder af. De berichten omtrent hervatting van de Marshall-hulp en dollarcredieten voor Indonesië hebben de beleggers blijkbaar niet tot een zonniger beoordeling van deze fondsen kunnen brengen.

Nu individuele noodkreten van aandelenbezitters niet tot concrete resultaten inzake de dividendbeperking hebben geleid, is thans een meer collectieve stap gedaan. De Vereniging van Fondsenhouders en de Vereniging Effectenbescherming hebben een gezamenlijk request gezonden naar de Tweede Kamer tot verwerping van het wetsvoorstel dividendbeperking 1949 en intrekking van de dividendbeperking 1941.

De afgelopen week heeft de Nederlandse Regering een wijziging aangebracht in het wetsontwerp, Credietverstrekking aan Indonesië 1949, inhoudende intrekking van het crediet, beschikbaar te stellen voor betaling van zgn. arriérés. Hieronder vallen o.a. achterstallige coupons van een aantal ter beurze genoteerde Indonesische obligatieneningen en in de jaren 1940-1942 betaalbaar gestelde, nog niet getransfereerde, dividenden.

De Nederlands-Indische staatsleningen, welke geen couponachterstand hebben, en bovendien ten volle door de Staat der Nederlanden worden gegarandeerd, staan hier volkomen buiten.

	11 Nov. 1949	18 Nov. 1949
<i>Indexcijfers.</i>		
Industrie	227,8	229,3
Banken	133,3	132,4
Indonesische aandelen	59,3	58,6
Algemeen	159,5	159,4

<i>Aandelen.</i>	11 Nov. 1949	18 Nov. 1949
A.K.U.	184 $\frac{1}{2}$	185 $\frac{1}{2}$
Amsterdam Rubber	135 $\frac{1}{2}$	134
H.A.L.	162	161 $\frac{1}{2}$
H.V.A.	147 $\frac{3}{4}$	147
Kon. Petroleum	308 $\frac{3}{4}$	310 $\frac{3}{4}$
Unilever	238	246
Philips	234 $\frac{1}{2}$	242

<i>Obligaties.</i>	11 Nov. 1949	18 Nov. 1949
3 pCt Inv. certif.	98 $\frac{15}{16}$	98 $\frac{7}{16}$
2 pCt N.W.S.	78 $\frac{1}{8}$	80
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	98	97 $\frac{15}{16}$
3 pCt Dollarlening 1947	94 $\frac{1}{4}$	94 $\frac{15}{16}$

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 21 November 1949.

Activa.		
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f	6.000,—
	Bijbank	
	Agentsch.	6.000,—
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)		6.000,—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.800.000.000,—
Voorschotten in rek. crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 136.131.849,15	
	Bijbank	840.012,22
	Agentsch.	6.036.059,70
Op effecten enz.	f 143.007.921,07	
Op goederen en celen	141.911.475,96	
	1.096.445,11	
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)		143.007.921,07
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 740.143.147,67	
Zilveren munt enz.	10.541.952,60	
		750.685.100,27
Papier op het buitenland	f 294.906.800,—	
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	407.930.258,16	
Buitenlandse betaalmiddelen	2.810.964,06	
		705.648.022,22
Vorderingen in guldens op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen		335.422.922,89
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfondsen		120.938.903,24
Gebouwen en inventaris		2.000.000,—
Diverse rekeningen		210.894.219,01
		f 5.568.603.088,70

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefondsen	15.333.335,71
Bijzondere reserves	61.674.999,18
Pensioenfonds	22.649.445,04
Voorzieningsfondsen personeel in tijdelijke dienst	1.499.667,79
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	71.733.480,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.933.906.740,—
Bankassianaties in omloop	129.109,62
Rekening courant saldo's	
's Rijks Schatkist	f 681.532.117,39
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	642.741.802,98
Geblokkeerde saldo's	2.144.521,05
Saldo's van banken in Nederland	37.398.717,39
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	458.457.100,65
Andere vrije saldo's	366.127.727,28
	2.188.401.986,74
Crediteuren in vreemde geldsoort	4.159.603,50
Diverse rekeningen	249.114.721,12
	f 5.568.603.088,70

*) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
 *) Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) .. 34.259.225,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten .. 134.109.086,50

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
27 Oct. 1949	52.981	451.425	125.042	152.700	426.000
3 Nov. 1949	52.981	434.221	125.042	159.200	426.000
10 Nov. 1949	52.981	431.357	125.042	168.400	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
27 Oct. 1949	1.218.697	143.047	202	141.358
3 Nov. 1949	1.238.998	136.757	209	134.333
10 Nov. 1949	1.229.504	140.630	105	139.021

DE JAVASCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal goud	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Zilveren tekenmunt en pasmunt	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering van Indonesië
31 Maart 1947	477.080	35.363	33.256	85.402	255.204
26 Oct. 1949	470.985	71.214	14.798	60.806	1.051.975
2 Nov. 1949	470.985	86.822	14.798	59.909	1.059.511
9 Nov. 1949	470.985	84.804	14.823	57.423	1.066.950

Data	Diverse rekeningen (actief)	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi		Diverse rekeningen (passief)
			Van de Regering van Indonesië	Van anderen	
31 Maart 1947	81.527	453.816	—	503.718	101.304
26 Oct. 1949	27.066	901.761	—	757.049	30.095
2 Nov. 1949	27.268	900.738	—	779.672	30.974
9 Nov. 1949	30.615	914.607	—	771.837	31.171

Muntbiljettencirculatie per 31 Maart 1947 f 646.830.979
 Muntbiljettencirculatie per 26 Oct. 1949 f 909.979.228,75.
 Muntbiljettencirculatie per 2 Nov. 1949 f 913.860.823,75.
 Muntbiljettencirculatie per 9 Nov. 1949 f 930.703.996,75.

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt debits and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept	Gouden en Zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	1,3
2 Nov. '49	0,4	1.299,2	1.300	1.260,0	40,3	5,7
9 Nov. '49	0,4	1.299,3	1.300	1.260,4	40,0	5,7
16 Nov. '49	0,4	1.299,3	1.300	1.259,9	40,5	5,6

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	—	278,9
2 Nov. '49	394,1	21,5	28,9	472,6	10,0	54,7	293,1
9 Nov. '49	406,5	15,9	28,2	478,4	8,9	54,7	299,7
16 Nov. '49	420,3	12,1	26,3	486,9	13,3	54,7	306,3

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN GRANEN, VELDBONEN, BOTER, KAAS EN EIERN IN NEDERLAND 1).

Tijdvak	Tarwe*)	Rogge*)	Gerst		Haver*)	Mais	Sorghum	Veldbonen*)	Boter	Kaas	Eieren	
	Inlandse, naar kwaliteit, af binnenland. Per 100 kg.	Inlandse, naar kwaliteit, af binnenland. Per 100 kg.	Inlandse, naar kwaliteit, af binnenland. Per 100 kg. *)	Buitenlandse, voor veevoeder, af R'dam/A'dam. Per 100 kg.	Inlandse, naar kwaliteit, af binnenland. Per 100 kg.	I.a. Plata, voor veevoeder, af R'dam/A'dam. Per 100 kg.	Buitenlandse, voor veevoeder, af R'dam/A'dam. Per 100 kg.	Af binnenland. Per 100 kg.	Leeuwarden, af fabriek per kg.	Goudse volvet Leeuwarden, af fabriek per kg.	Grote (68/69) Per 100 stuks.	Kleine (52/53) Per 100 stuks.
Jan. 1948	21,50	21,29	19,78	20,17 ^a	18,54	22,17 ^a	20,17 ^a	23,00	3,12	1,63 ^a	16,15	12,95
Febr.	21,50	21,24	19,97	20,37 ^a	18,48	22,37 ^a	20,37 ^a	26,06 ^b	3,12	1,66	16,15	12,95
Maart	21,35	21,19	20,39	20,50	18,38	22,50	20,50	26,70	3,12	1,68	14,10	11,10
April	21,34	21,19	20,71	20,67 ^a	18,56	22,67 ^a	20,67 ^a	29,56	3,12	1,64 ^a	14,10	11,10
Mei	21,21	21,14	20,46	20,77 ^a	18,58	22,70	20,77 ^a	27,50	3,07	1,65	14,20 ^b	11,20 ^b
Juni	21,31	21,10	20,92	20,85	18,55	22,85	20,85	26,75	3,07	1,65	14,20	11,20
Juli	21,73	21,47	20,77	20,95	18,47	22,95	21,17 ^a	27,50	3,07	1,64 ^a	14,20	11,20
Aug.	22,18	21,98	19,81	19,17 ^a	18,19	21,27 ^a	19,32 ^a	27,50	3,14	1,65	14,20	11,20
Sept.	21,34	21,29	19,66	19,37 ^a	18,12 ^a	21,47 ^a	19,37 ^a	27,50	3,14	1,66 ^a	14,20	11,20
Oct.	21,37	21,27	20,29	19,57 ^a	18,05	21,67 ^a	19,57 ^a	27,94	3,14	1,66 ^a	16,10	13,10
Nov.	21,79	21,45 ^a	20,56	19,77 ^a	18,32	21,92 ^a	19,77 ^a	27,00	3,96	1,64	16,10	13,10
Dec.	21,87	21,45 ^a	20,80 ^a	20,01 ^a	18,29	22,07 ^a	19,97 ^a	27,00	3,96	1,62	14,20	11,20
Jan. 1949	21,74	21,36	20,91	20,17 ^a	17,93	22,27 ^a	20,17 ^a	28,59	3,96	1,61 ^a	14,20	11,20
Febr.	21,77	21,08	21,40	20,64	18,05	22,57 ^a	20,37 ^a	32,81	3,96	1,66	15,03 ^a	11,90 ^a
Maart	22,10 ^a	21,58	22,50	20,64	19,55	22,81 ^a	20,61 ^a	33,37 ^a	3,96	1,66	14,40	11,06
April	22,53	21,97 ^a	23,35	20,77 ^a	21,66	22,97 ^a	20,77 ^a	31,37 ^a	3,92	1,73	14,05	10,82 ^a
Mei	22,37 ^a	22,00	22,75	20,97 ^a	21,56	23,17 ^a	20,97 ^a	26,25	3,86	1,63 ^a	15,39	12,24
30 Mei-												
4 Juni	22,10-22,40	21,60-22,00	23,00-23,25	21,60 ^a	20,00-23,00	24,50 ^a	21,60 ^a	27,00	3,87	1,59	15,40	12,20
6-11 Juni	22,00-22,25	21,65-22,00	23,50-23,00	21,62 ^a	20,00-23,25	24,75	21,65 ^a	27,00	3,87	1,61	15,40	12,20
13-18 Juni	22,00-22,25	21,75-22,10	23,00-23,75	21,70	20,00-23,10	25,75	21,85	27,00	3,87	1,64	16,40 ^b	12,45
20-25 Juni	22,00-22,25	22,00-22,15	23,00-24,00	21,87 ^a	20,50-23,50	26,75	21,97 ^a	27,00	3,81	1,61	16,50	12,60
27 Juni-												
2 Juli	22,00-22,25	22,10-22,25	23,00-24,00	22,12 ^a	21,00-23,75	27,12 ^a	22,05	27,00	3,81	1,60	17,00	13,20
4-9 Juli	22,10-22,40	22,25-22,50	23,00-23,50	22,17 ^a	20,00-22,50	27,62 ^a	21,55	27,00	3,81	1,62	17,10	13,30
11-16 Juli	22,10-22,60	22,50-23,00	23,75-23,25	22,37 ^a	20,25-22,75	28,25	21,62 ^a	27,00	3,81	1,62	17,60	14,00
18-23 Juli	22,00-22,50	22,60-22,75	23,00-23,50	22,37 ^a	20,50-22,00	29,50	21,55	27,00	3,81	1,66	18,10	14,40
25-30 Juli	22,25-22,75	22,25-22,50	23,00-23,50	22,42 ^a	20,50-22,00	29,50	21,55	27,00	3,81	1,67	17,40	13,70
1-6 Aug.	22,00-22,50	21,00-21,25	22,00-23,25	21,62 ^a	20,50-22,00	30,00	21,55	27,00	3,81	1,67	16,00	12,00
8-13 Aug.	22,00-22,50	20,75-21,00 ^a	22,25-23,50 ^a	21,25	20,50-21,50	31,00	21,55	27,00	3,81	1,67	16,35	12,35
15-20 Aug.	22,00-22,50	19,60-20,00	22,00-23,50	21,00	20,50-21,50	31,00	21,55	27,00	3,81	1,67	16,75	12,75
22-27 Aug.	21,75-22,25	19,60-19,80	22,75-23,50	22,25	21,25-22,50	27,00	21,55	27,00	3,81	1,77	17,25	13,25
29 Aug.-												
3 Sept.	21,75-22,00	20,00-20,25	23,25-24,50	23,00	21,50-22,75	27,50	21,55	27,00	3,89	1,83	17,50	13,50
5-10 Sept.	22,00-22,25	20,25-20,75	24,50-25,25	24,00	23,00-24,00	29,50	21,55	27,00	3,89	1,87	17,00	13,50
12-17 Sept.	21,90-22,15	20,75-21,00	24,50-24,75	23,87 ^a	23,00-24,00	30,50	21,55	27,00	3,93	1,97	17,50	13,50
19-24 Sept.	21,95-22,20	21,00-21,40	25,25-26,00	24,75	23,00-24,25	34,00	21,55	27,00	3,96	1,97	17,50	14,00
26 Sept.-												
1 Oct.	21,90-22,10	21,75-22,25	26,25-27,00	25,50	24,00-25,00	36,50	21,55	30,00-31,00	3,96	1,97	17,25	13,75
3-8 Oct.	21,90-22,10	22,50-24,00	27,50-28,50	26,25	25,00-25,25	36,50	21,55	33,00-34,00	3,96	1,97	17,50	14,00
10-15 Oct.	21,80-22,00	23,00-25,00	29,00-29,50	26,75	25,50-27,00	35,50	21,55	31,00-32,00	3,96	1,99	17,50	14,00
17-22 Oct.	21,90-22,10	22,25-23,00	28,75-29,50	25,50	24,00-26,50	33,50	21,55	30,00-31,00	3,96	2,23	20,50	16,00
24-29 Oct.	21,90-22,10	22,00-22,75	28,50-29,00	26,00	23,00-24,00	32,50	21,55	31,00-32,00	3,96	2,30	20,50	16,50
30 Oct.-												
5 Nov.	22,00-22,10	22,75-23,00	28,00-28,50	26,50	23,00-24,00	33,25	21,55	32,00-33,00	4,13			

1) Deze statistiek sluit aan bij die, gepubliceerd in „E.-S.B.” van 10 Augustus 1949, blz. 643.
 *) betekent: vrije marktprijzen; .) betekent: geen aanbod.
 *) Met ingang van 9 Februari 1948 is de handel vrij geworden.
 *) Van 14 Mei af. *) Met ingang van 14 Februari is de handel vrij geworden. *) Van 13 Juni af is het gewicht 70/71 kg; van 1 Augustus af 71/72 kg.
 *) Van 1 Augustus af nieuwe oogst. *) Van 30 Mei af vrije marktprijzen.

N.V. PHILIPS' TELECOMMUNICATIE INDUSTRIE
v/h Nederlandsche Seintoestellen Fabriek
HILVERSUM

Alle Communicatie-apparatuur op het gebied van
Radio - Lijntelefonie - Automatische telefonie

◆ **Vacatures** ◆

Textielfabriek in het Oosten des lands zoekt
BEDRIJFSADMINISTRATEUR

★ Uitsluitend personen, die over ervaring beschikken en in het bezit zijn van diploma M.B.A. of gelijkwaardige opleiding komen in aanmerking. Brieven onder No ESB 1571, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

CHEMISCHE FABRIEK

van industrie grondstoffen in 't Westen van het land zoekt een

COMMERCIELE MEDEWERKER

voor het leiden van de binnen- en buitenlandse verkoopafd. van totaal 10 pers., met veel ervaring. Leeftijd 40 à 45 jaar. Chemisch-techn. kennis en organisatorisch vermogen strekt tot aanbeveling.

Uitvoerige brieven met vermelding van personalia, opleiding, levensloop en ervaring, met pasfoto, onder no. ESB 1573, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Het Secretariaat der
Nederlandse Bankiersvereniging
vraagt voor direct een economisch onderlegd

Documentalist-Archivaris

bekend met het bankwezen en in staat enig statistisch werk te verrichten. Brieven met uitvoerige inlichtingen aan het Secretariaat, Herengracht 216, Amsterdam-C.

◆ **Beschikbare krachten** ◆

HANDELSCORRESPONDENT

Hand.corr. Duits-Engels, o.a. bekend met de electro-techniek, zoekt een hem passende werkkring, liefst den Haag en omgeving van Rotterdam.

Brieven onder nr. ESB 1576, bureau v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Aan dit nummer is een inlegvel toegevoegd van

DE WESTERBOEKHANDEL
NIEUWE BINNENWEG 331 TE ROTTERDAM

◆ **Voor kantoor of bedrijf** ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines, Gebouwen. Industrierterreinen, enz.

BOUWTERREIN (industrieterrein)

TE KOOP wegens vertrek

8000 m² of meer bouwterrein à f 2.50 per m². Tevens LANDHUIS met 1225 m² grond, prijs f 14.000,—. Alles aan een, en zeer gunstig gelegen aan rijksweg en spoorlijn (station) in het centrum van het land. Grond direct, huis eind 1950 te aanvaarden. Brieven onder No ESB 1570, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

◆ **Diversen** ◆

Aangeb. enige weinig gebruikte „Volkswagens“ van Dec. 1948. Elk desk. onderzoek toegestaan. In prijzen vanaf f 3500,—. Fr. REIJMERINK, v. 's-Gravesandelaan 30, Hilversum, Tel. 9360.

Te koop AUTO D.K.W. '37, i. g. s. Te bevr. Heemstedestraat 29-I, A'dam, na 6 u.

NIEUW LANDHUIS

‡ vrijstaand, te koop.

Bouwduur 5 mnd., met centr. verw., 800 m² tuin o. h. Zuiden. Koopsom f 32.000. Inlichtingen De Burcht, Parkweg 7, Voorburg Tel. 779.555.

Annonces voor het volgend nummer
dienen uiterlijk 28 November in het bezit van de administratie te zijn.

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar; voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures“ en „Beschikbare krachten“ f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht, voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.